

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bidrag

til

Kolds Levedstegning

Ved

Mr. N. Stenbæk

~~~~~  
Andet Oplag  
~~~~~

Rønne

Forfatterens Forlag

Trykt i Colberg & Bogtrykkeri

1892

Forord til anden Udgave.

Da første Oplag af denne lille Bog paa det nærmeste er udsolgt, udgives den paa ny i omtrent usforandret Stillelse.

Rønne i Decbr. 1892.

Dr. H. Stenbøl,
Redaktør.

~~~~~

Indledning.

I „Højskolebladet“ har en Indsender for længere Tid siden opfordret Højskoleforstander Kolds Lærlinge til at offentliggøre i nævnte Blad eller paa anden Maade Udtalelser af og Smaatræk om Kold, som de maatte sidde inde med, og som muligvis kunde gavne og glæde i Øjeblikket og siden en Gang i Tiden nyttes af den Mand, der paatager sig udsørligt at skildre denne dygtige Folke-Opdragers Liv og Virksomhed. Ordene lød anderledes — jeg har ikke Bladet ved Haanden — men Meningen var denne. Da jeg havde læst Stykket, sagde jeg til mig selv, at jeg ikke burde betragte Opfordringen som mig ubedkommende, men tværtimod hde mit Bidrag; jeg er nemlig en af Kolds Lærlinge og har noget at fortælle om ham. Om det, jeg kan fortælle, vil kunne gavne og glæde i Øjeblikket, og navnlig om noget af det har blivende Værd for Fremtiden, det er jo nu en anden Sag, men jeg antager det.

Kold var en ejendommelig og meget mærkelig Mand, og hans Indflydelse paa det danske Folks Landsliv var større end de fleste, eller maaste rettere, end nogen af os aner. Det er derfor i sin Orden, at alle de vidt spredte

Smaatræk, der kan bidrage til at behyøse denne Mands frugtbare Liv, og altsaa er for gode til at glemmes — at de optegnes og siden samles. Vel sandt, mange af Kolds Udtalelser og Smaahistorier vil sikkerlig blive ved at vandre fra Slægt til Slægt, selv om de ikke optegnes; men de kan paa Vandringen blive noget forvanskede, og nogle af dem vil vel ogsaa da gaa i Graven med Tilhørerne. Men selv om de kunde, uden at opskrives, leve alle i Folkemunde, og leve uforsvandede, saa vil de dog, i dette Tilfælde, kun blive enkelte Kredses Ejendom; offentliggøres de derimod, saa kan de blive hele Folkets Ejendom. Af disse Grunde har jeg i sidstafvigte Efteraar fystet i mine Fritimer med at optegne efterfølgende Smaatræk.

Regen Glæde har jeg havt af at opfriske disse gode Minder, og det er mit Haab, at ikke saa faa vil kunne glædes ved at læse det meddelte. Men naar jeg nu ser paa disse mange Bogstaver, saa rinder der mig i Hu en lille Fortælling, som Kold brugte, naar han vilde skildre Forstørelsen paa Ord og Skrift: Hans skulde rejse bort, og han gik da til en Guldsmed og bad, om han vilde lave ham en Ring til Kæresten, Grethe; paa Ringen skulde staa: „Farvel Grethe!“ Guldsmeden paatog sig Arbejdet; men da Ringen var færdig, var Hans misfornøjet, han paastod, at der ikke stod, hvad der skulde staa. Guldsmeden hævdede, at Ringen var efter Aftale, og han stavede for Hans: F—a—r—v. o. s. v. „Fa“, sagde Hans, „Bogstaverne er der, men der skulde staa: „Farvel Grethe!“ Det Tryk og den Barme, som Hans kunde lægge i det mundtlige „Farvel“, skulde være udtrykt i Bogstaverne, disse alene saa ham altfor fattige

ud; men den Kunst forstod Guldsmeden ikke. Denne Historie er ikke Kolds egen, men han brugte den, som sagt, af og til. Som det gif Hans, saaledes gaar det mig. Naar jeg ser paa disse optegnede Smaatræk, — som jeg, i Forbigaaende sagt, har sat paa Papiret, før jeg skriver denne Indledning —, saa ser de mig saa fattige ud, og jeg maa udbryde ved mig selv: Nej, da var det noget andet at høre ham! — Kold skulde helst høres; Bogstaverne kan kun give et mat Billede af hans mundtlige Ord. Men nu er han jo død, og de, der ikke hørte ham, medens han levede, maa nøjes med at læse om ham. Ogsaa dette kan være godt, og i den Mening offentliggør jeg disse nedstrevne Smaastykker.

Den Aften, da jeg første Gang kom til Højstolen i Dalby paa Hindsholm, staar endnu saa lyslevende for mig. Lærlingene sad omkring Bordene og hørte paa Oplæsning; dette Syn tiltalte mig meget, men det var dog særligt Forstanderen, mine Øjne ledte efter. Jeg havde dannet mig et Billede af ham: han maatte være en stor og kraftig Skikkelse, og af saadanne var der enkelte, men ingen af dem kunde jeg anse for at være den rette. Jeg saa nok, at der sad for Bordenden en lille mager og uanselig Mand med en graa, strikket Hue paa Hovedet, men ham kunde det da slet ikke være. Da sagde den lille Mand nogle ganske faa Ord, og øjeblikkelig slog det mig, at det nok alligevel var Kold, der sad for Bordenden, og at det store ved ham ikke var Kroppen, men Ordet, han førte. Der var en ganske forunderlig Bægt og slaaende Kraft i hans Ord; hans Tale kunde ikke blive blot en summende Lyd, nej Tilhørerne maatte lægge Mærke og bøje Øret dertil; selv den Tilhører, som var

imod, hvad der blev sagt, han maatte gøre det samme. — I to Vintre — sidste Skoleaar paa Hindsholm og første i Hjalte, altsaa 61—62 og 62—63 — har jeg været Lærling hos Kold; jeg har i begge Vintrene fulgt hans Foredrag med Opmærksomhed; jeg har hørt paa og deltaget i Samtalerne ved Middagsbordet, i hans Stue og paa det fælles store Soveværelse — som bekendt laa han mellem Lærlingene, da han var ugift —; jeg har været sammen med ham ved Møder paa Sjælland og paa Vangeland, og jeg har aflagt ikke saa faa korte Besøg paa Skolen. Næsten alle de meddelte Smaatræk og Udtalelser har jeg fra disse nævnte Steder, og jeg har dem saaledes ved personlig Sagttagelse eller fra Kolds egen Mund. Noget af dem har jeg ikke paa første Haand; men det er min sikre Tro, at jeg alligevel har dem fra paalidelig Kilde. — Jeg har ikke haft Optegnelser til min Raadighed, men har udelukkende maattet støtte mig til min Hukommelse. Dette nævner jeg, baade som en Undskyldning, hvis der skulde kunne paapeges mindre Mangler ved mine Optegnelser — store tror jeg ikke der er — og tillige som et Vidnesbyrd om, hvordan den Danske Ord kunde slaa ned og sætte sig fast hos Tilhørerne. — Skønt jeg, som sagt, ikke har haft Optegnelser til min Raadighed, saa er jeg dog temmelig sikker paa, at hvor Kolds Ord i disse Meddelelser er anførte, der er den rette Mening altid gengivet; endvidere tror jeg at kunne paastaa, at i de fleste Tilfælde er Ordene anført helt eller nogenlunde ordret.

Siden forannævnte Opskrift kom frem i „Højskolebladet“, har Lars Frederiksen i Ryslinge og Redaktør Fernando Linderberg skrevet en Del om Kold. Hvad

de har skrevet, har jeg læst med Fornøjelse; men deres Optegnelser har formentlig ikke gjort mine overflødige.— Det har ikke været min Agt at stildre Rolds Bevned, den Opgave kan jeg ikke magte, jeg har kun villet yde nogle Bidrag. Men for deres Skyld, som muligvis kunde faa disse Smaastykker i Hænde, uden at have nærmere Kendskab til Manden, her omtales, vil jeg dog meddele disse faa korte Træk om hans Liv: Han blev født i Thisted den 29de Marts 1816. Hans Fader var en fattig Skomager. I sin Ungdom tog han Skolelærer-Eksamen, var dernæst Huslærer en Tid i Sønderjylland, hvorefter han rejste til Smyrna i Asien. Her levede han i fem Aar, dels som Tjener hos Præsten Hafs, der var rejst ud som Missionær, og dels som Bogbinder. Efter sin Hjemkomst gik han frivilligt med i Krigen 1848. Straks efter Krigen oprettede han en Højskole i Nyslinge paa Fyn; siden flyttede han Skolen til Dalby ved Rørteminde, og sidst til Hjallesø ved Odense. Ved siden af Højskolen havde han i mange Aar en Børne-Fristole; denne sidstnævnte Slags Skoler satte han i Gang, først paa Fyn og siden paa andre Strøg i Landet; han blev Fristolens Fader og et Mønster for vore Højskolemænd. Han døde i Hjallesø den 6te April 1870, altsaa lidt over 54 Aar gammel.

Da jeg begyndte Arbejdet, var det min Tanke at tilbyde „Højskolebladet“ mine Optegnelser; men de kom til at tage mere Plads, end jeg havde ventet, og navnlig af den Grund har jeg nu besluttet at offentliggøre dem ved at sende denne lille Bog ud i Verden. Det er min første og bliver vel min sidste Bog; det ligger ikke for mig at være Forfatter. — Hvad jeg har at

fortælle, meddelet jeg i to Afdelinger: „Smaatræf om Kold“ og „Udtalelser af Kold“. Som Tillæg afstrykkes, med vedkommendes Tilladelse, Kolds Tale ved Benne-
mødet i København den 11te Septbr. 1866, da de Bøger, hvori den fandtes, efter hvad jeg hører, forlæggt er udfølgte.

3 December 1882.

1. Smaatræk om Kold.

En Bæver, som ellers var en flink og kristelig Mand, havde den Fejl, at han ikke holdt meget af at bestille noget, men derimod vilde han gerne gaa omkring paa Besøg hos gode Venner. Denne Bæver sagde en Gang til Kold: „Jeg lever som Himmelens Fugle, Kold! de faar ikke, de høster ikke, de samler ikke i Lade, og dog føder Vorherre dem alligevel“. „Ja“, sagde Kold, „hvis De*) var en Fugl, saa var det rigtigt, at De levede som Fuglene; men nu er De Bæver, og det var derfor mere rigtigt, at De gif hjem og passede Deres Bæv“.

En Præstedatter sagde en Gang til Kold: „De maa dog indrømme, at Menneskene er stillet forskelligt her i Verden og har deres forskellige Gerning; nogle skal have fat paa det grovere Vægens-Arbejde, men for dette skal

*) Skønt Kold var meget jævn og ligefrem, brugte han dog saa godt som altid Tiltalen „De“, ogsaa naar han i Foredragene tiltalte sine Lærlinge under et. Dette faldt ham mest naturligt, rimeligvis fordi han var et Købstadsbarn; jeg har ikke hørt ham sige „Du“ til andre fremmede end Vedet Larsen Skråppenborg og Pastor Knudsen i Pejrskov ved Kolding, hvilken sidste en Tid var Lærer paa hans Skole.

de dannede være fri". „Maa jeg se en af deres Hænder?" sagde Kold. Frøkenen rakte sin ene Haand frem, og Kold fortsatte: „en, to, tre, fire, fem, men hvad er dette! De har jo fem Fingre paa hver Haand, en Bondepige har ikke flere; det maa da vist være Meningen, at De skal tage fat lige saavel som Bondepigerne".

Medens Kold boede i Ryslinge, gif han en Sommerdag ude paa Marken og saa paa sit Korn. Da kom der lige med et en underlig Fristelse op hos ham; han følte sig nemlig fristet til at sige højt: „Gid dette Korn vilde gro nedad i Stedet for opad, og gid det bedste i dit Hjærte vilde gro nedad i Stedet for opad!" Denne Fristelse blev ham tilsidst saa stærk, at han maatte skynde sig ind til sin Søster for at tale med hende, og da fik han Ro.

Kold stod en Gang i Stalden og gjorde rent under Kærerne; hans Greb var gaaet i Stykker, og han maatte da bruge en Spade, men det gif ikke godt. Da kom en Mand gaaende forbi, og da han saa, hvordan Kold rev og sled i det, uden rigtig at kunne faa fat, sagde han: „De kan nok ikke faa af det Kold!" „Nej", sagde Kold, „det gaar mig akkurat ligesom Børnene i Almestolen,*) de kan heller ikke faa af det".

En gammel Skolelærer sagde en Gang til Kold:

*) Den offentlige Skole kaldte Kold altid Almestolen.

„Jeg kan ikke være enig med Dem, naar De taler om, at Børnene skal have Lov til at bevæge sig mere frit i Skolen, end de hidtil har kunnet; dette gaar ikke an, for saa kan man ikke tøjle dem. Jeg skal fortælle Dem et Træk fra min Skole: Forleden Dag slog jeg en større Dreng, som havde forset sig; men da rejste sig nede ved Døren en lille 7 Aars Dreng, som ugliq var kommen i Skole; han gik frem paa Gulvet imod mig og sagde: Saadan maa du ikke slaa mig, saa faar du ikke flere Æg af min Moder! Hvad vilde De nu gøre ved saadan en Dreng?“ „Jeg vilde gaa hen til ham,“ sagde Kold, „saa vilde jeg klappe ham paa Skulderen og sige: Du er en brav Dreng, du siger din Mening uden Sty; bliv saadan ved, saa kan du med Tiden blive en god dansk Mand!“ „Ja saadan har jeg mig rigtignok ikke ad“, sagde Læreren, „jeg gav Drengen en paa Hovedet“.

Kold kom en Gang ind til en Skræder i Ryslinge. Denne sad paa Bordet og syede paa en meget fin Best, der var indrettet til et stort aabent Bryst. Kold blev nysgerrig og vilde vide, hvem der skulde have den fine Best. Da Skræderen havde nævnt en Bondeskarl der paa Egnen, udbrød Kold: „Den arme Karl, som skal have den Best paa! Naar han gaar henad Vejen, saa vil Besten raabe: Ser I, her kommer en Herremand! Vælg vel Mærke, her kommer en Herremand! Men i Karlens indre vil der være en Stemme, som siger: Ja men du er jo da alligevel en Bondeskarl!“

Da Kold en Dag stod i en Købmandsbutik i Odense, kom der ind ad Døren en meget svær Gaardmand. „Hvem skulde tro, at den Mand ejer 100,000 Rd.?“ blev der sagt. „Ja jeg tror det ikke“, bemærkede Kold, „jeg tror snarere, at 100,000 Rd. ejer ham“.

En Gang underhandlede Kold med en Friskolekreds angaaende et Lærerbytte. Han vilde skaffe dem en ny Lærer, og den de havde, skulde faa hen et andet Sted. Da kom en af Mændene med den Ytring: „Ja det kunde maaste lade sig gøre; men sæt nu, at den ny Lærer snart rejser fra os, jaa er det ikke jaa godt for vor Skole“. „Ja“, sagde Kold, „sæt nu, at Himlen faldt ned paa Jorden, jaa laa vi net i det allesammen“.

En meget myndig Præst eksaminerede en Gang noget skarpt en ung Friskolelærer, som nylig var kommen der til Sognet for at overtage Ledelsen af en ny Friskole. I Samtalens Løb htrede Præsten: De maa ikke gerne i den første Trost-Artikel sige „Gud Fader almægtigste“, men De bør sige „Himlens og Jordens almægtige Skaber“. Da dette blev Kold fortalt, sagde han: „Na ja, det kan være rimeligt nok, Præsten vilde vel helst selv være den almægtigste.“

Kold fik en Gang det Spørgsmaal, hvorfor han aldrig satte nogen Rundgørelse i Aviserne angaaende sin Skole. „Nej“, sagde han, „det behøves ikke; den

Mand, som har den Bestilling at passe min Skole, vil nok sørge for, at jeg faar de Karle*), jeg skal have."

Om en højtstaende geistlig Mand sagde Kold: „Han er en lille bitte Mand, der taler nogle smaa bitte Ord, som falder lige ned paa hans Best".

En Præst, som Kold en Gang besøgte, sagde blandt andet i Samtalens Løb: „Folkeligheden bør lede os bort fra den dumme Standforskjel, vi bør alle føle os som ét Folk, én Familie, Skillemurene imellem høj og lav, rig og fattig bør falde". „Det var et sandt Ord", sagde Kold, „men sig mig en Gang, naar De nu har den Mening, hvorfor bød De saa mig ind i Deres egen Stue i Dag, medens min Karl maa nøjes med at sidde i Borgestuen?" Hvordan Præsten klarede sig ud af denne Forlegenhed, det vides ikke.

En meget fin og, efter Kolds Mening, vel vigtig Skolelærer kom en Gang til Skolen i Hjallesø paa et lille Besøg. Han laa der om Natten, og næste Morgen spurgte han Kold, hvor han kunde vaske sig. „Na", sagde Kold, „ude i Gaarden er der vist Vand i Truget ved Posten, og saa vidt jeg ved, er der i Karlekammeret en Smule Kam og en Stump Spejl". Samme Nat laa

*) Dette blev sagt, før Kold begyndte at holde Højskole. Han brugte næsten aldrig Ordene „Karlinge" eller „Gleber", han sagde ganske simpelt „Karlene" og „Pigerne".

en Husmand paa Stolen, men i hans Kammer var Vand med alt Tilbehør. Kold vilde pille lidt ved Læreren sine Nykker.

En Købmand sagde en Gang til Kold: „Kan De tænke Dem, Hr. Kold! i Gaar ved Mødet fik jeg Dje paa Forfatteren N. N.; jeg skyndte mig hen efter min Kone og mine Børn, og vi fik alle den Fornøjelse at hilse paa ham og samtale lidt med ham“. „Ja“, sagde Kold, „der sker mange mærkelige Ting i denne Verden; forleden Dag saa jeg en Flok Faar, som gik hen imod en Hund, og jeg tænkte: Hvad mon Hunden vil gøre? Men, forunderligt nok, den blev siddende ganske roligt og lod Faarene gaa forbi“. — At Købmanden paa en noget opstruet Maade gjorde saa store Ophævelser over denne lille Begivenhed, det var dette, Kold vilde revse.

Paa en lille Udflugt til Stoven, blev Kold en Gang opfordret til at holde en Tale. Nu var det ikke hans Sag at tale ved enhver Lejlighed, og navnlig — i Forbigaaende sagt — talte han sjældent om Aftenen; „Troldene“, sagde han, „arbejder bedst om Natten, men jeg har det modsat, om Aftenen duer jeg ikke meget, da kan jeg ikke tale“. Ved denne Lejlighed vilde han heller ikke tale, men da man blev ved at trænge ind paa ham, sagde han tilsidst: „Nuvel, saa skal jeg da holde en Tale: Det er bleven sagt, at naar et Menneske fødes til Verden, saa er det Menneskes Liv som en Bog med lutter hvide, ubestrevne Blade; skal der skrives meget eller lidt i

Bogen? Bliver det dygtigt eller daarligt, ondt eller godt, hvad der kommer til at staa? Ja det maa Fremtiden vise. En saadan Bog med ubestrebne Blade, er min Tale i Dag. Dermed er jeg færdig."

Ved Begyndelsen af et Vinterhalvaar, stod Kold en Dag oppe paa Voftet og samtalede med nogle af Lærlingene; da løb der fra den anden Ende af Voftet en temmelig stærk Vatter, og denne gav Kold Anledning til at sige: „Den Vatter var ikke god, den var for raa, vi maa se at faa den til at lyde bedre, og det naar sig nok. Vi maa lære, som Digteren siger, med Aand at le og med Hjærtet at græde“.

Nogle faa Aar før Kold døde, spurgte en af hans gamle Venner ham, hvordan det gik med Skolen. „Na ja“, var Svaret, „det gaar helt godt, det var en Skam at klage; men der er alligevel en Forskel paa før og nu: før havde jeg ikke saa mange i Skolen, da kunde jeg bedre lære den enkelte at kende, jeg kunde tage Del i hans smaa og store Sorger og Glæder, jeg kunde give Raad og hjælpe ham til Rette, nu har jeg saa mange, nu kan jeg ikke saadan som før leve med den enkelte; nu har jeg det som gamle Mads: han havde en Kiste fuld af gamle Klude, saa en Gang imellem tog han en Kæp og rørte omkring i disse Klude, for at de ikke skulde mugne“.

En Karl, som var paa Kolds Skole, sagde en Dag til ham: „Jeg er saa glad ved at høre Deres Foredrag; men naar der er gaaet nogle Dage, saa kan jeg ikke huske, hvad det var, De sagde, og det er jeg tit saa ked over“. „Det skal De ikke være saa ked over“, sagde Kold, „naar vi lægger Drænrør ned i Jorden, saa maa vi sætte Mærkepæle, for at vide, hvor de ligger, hvis vi en anden Gang vil tage dem op; saadan gaar det ogsaa med døde Ord og Ord, der blot er talt til Hovedet, til Forstanden; vil vi gemme dem, saa maa vi sætte Mærkepæle, det vil sige, vi maa fæstne dem i vor Hukommelse. Men lægger vi Korn ned i Jorden, saa behøver vi ikke at sætte Mærkepæle, det kommer jo op; saadan gaar det ogsaa med levende Ord, der er talt til Hjertet, de gror deres stille Bækst. Vær De kun rolig! De gode Indtryk, De har faaet her paa Skolen, skal De nok saa Udbytte af; og er der bestemte Ord af dem, De har hørt, som De siden i Livet faar Brug for, ja saa vil de komme op hos Dem, naar den Tid kommer“.

En Mand sagde en Gang til Kold: „Vi har det ikke godt paa vor Egn nu; for nogle Aar siden havde vi vore Bylav og fornøjelige Sammenkomster, vi var saa enige og levede saa fredeligt og godt, nu strides vi om Friskole, Højskole, Sognebaandsløsning og alt dette ny. Nogle vil i Syd og andre i Nord; før havde vi Fred, nu har vi Ufred, og det er nærmest Dem, der har voldt alt dette“. „Hvis der ved min Virksomhed“, svarede Kold, „er sket en saadan Forandring paa deres Egn, saa burde

De ikke stænde paa mig, men saa burde De takke mig; De tager nemlig meget fejl, naar De mener, at der før var Fred paa Deres Egn, det var der slet ikke, nej der var Kirkegaardstro, og den er da saa meget usund for vi Menneſter“.

Rold traf en Gang en fattig, troende Kone, som græd og var bedrøvet, fordi Familjens eneste Ko var meget syg. Da ſagde han til hende: „Saa De maa jo ſøge Hjælp og ſe at ſaa gjort, hvad gøres kan; men glem ikke ogſaa at bede Vorherre om Hjælp“. „Saa“, ſagde Konen, „at Vorherre vil hjælpe os Menneſter i det hele og ſtore, og navnlig da i vor Salighedſag, det tror jeg; men at han tager ſig af ſaadanne Smaating ſom vor syge Ko, det har jeg ſvært ved at tro“. „Hør ved De hvad“, ſvarede Rold. „Vorherre tager Del i ſine Bennerſ ſmaa og ſtore Sorger og Glæder, han hører vore Bønner baade om det ſmaa og det ſtore, og alt det gode, vi kan taale, det giver han os; kan vi ikke tro, at han vil hjælpe os i det ſmaa, ſaa kan vi egentlig heller ikke rigtig tro, at han vil hjælpe os i det ſtore“.

En Mand ſagde en Gang til Rold: „Der er for lidt Kærlighed hos de křiſtne, Rold, der burde f. Eks. virke ganſke anderledes for Hedninge-Miſſionen“. „Saa“, ſvarede Rold, „det kan være ſmaat nok med Kærligheden; men De burde ikke komme med den Vebrejdelſe; det er jo

nemlig saa, at naar Deres Kone beder Dem om at hente en Spand Vand, saa siger De gnavent nej". „Men", udbrød Manden, „hvor vil De dog hen, Kold? Naar Taler er om den store Sag, Missionen, saa taler De om en saadan Smaating som en Spand Vand!" „Det er slet ikke nogen Smaating, jeg taler om", sagde Kold, „det er en let Sag at tale i høje Toner om vor Kærlighed til Hottentotterne, for de er saa langt borte, vi kan da nøjes med at snakke og maaste en enkelt Gang imellem give en Rd. eller to; men naar vi vil tale om Kærlighed til dem, der er os nær, saa maa Handling følge Ordet, ellers bliver vi til Vatter. Kærligheden maa begynde indefra og hjemmefra, vi maa øve os i at vise Kærlighed imod dem, der sidder ved vor Side, dem vi er i daglig Berøring med, Ord og Handling maa følges ad; vor Kærlighed maa vise sig i Kraft og ikke i Snak. Se en saadan Kærlighed er der Hold og Sandhed i, den kan vokse og lidt efter lidt omfatte flere og flere, den kan blive virkelig stor".

Paa en Rejse i Thyland kom Kold en Gang til en By, hvor han var ukendt. Han spurgte da, om der ikke i Byen boede nogle af „de hellige", og han blev vist hen til en smuk ny Gaard. Konen var ene hjemme, men hun tog venligt imod ham og bød ham velkommen. „Hvor kommer De ellers fra?" spurgte hun. „Jeg kommer fra Bjerregaard", var Svaret. „Naa", sagde hun, „naar De har været der, saa har De ikke været hos de rette hellige". „Hvem er da de rette hellige?" spurgte Kold. „Det er de Folk", var Svaret, „som har erklæret

den gamle Adam Krig og gør alt for at ødelægge ham; det er de Folk, som afholder sig fra og advarer andre imod Løgn, Vandren, Sværmeri og Drukkenskab, Dans, Kortenspil og alle andre Laster". „Ja", sagde Rold, „De tager nok mere med imellem Lasterne, end De strængt taget har Lov til, men det vil vi nu lade ligge. Ellers vil jeg gøre Dem opmærksom paa, at De vistnok fører den Krig paa en fejl Maade; naar jeg vil tage Livet af et Menneske, saa er det ikke nok, at jeg skærer Haar og Negle af ham, han lever endda; men saadan bærer jeg mig ad imod den gamle Adam, naar jeg ser paa det ydre og glemmer det indre, naar jeg ser paa andres Fejl og glemmer mine egne. Den gamle Adam maa gribes an, hvor han har sit Sæde, og det er i vort inderste indre, i vort Hjærte. Vi kan ikke føre Krigen, men vi kan lade Vorherre føre den for os; og at bede ham hjælpe det gode frem hos os, det er den bedste Maade at føre Krigen paa; jo mere dette gode vokser i vort indre, jo mindre Blads bliver der til den gamle Adam, og tilsidst maa han vige; men helt fri for ham bliver vi dog aldrig i denne Verden".

En Gang blev der sagt til Rold: „De er ikke saa haard og stræng, som De har været; De tager nu mere mildt paa Folk og kan se mere godt hos dem end for nogle Aar siden". „Naa", sagde Rold, „har De lagt Mærke dertil? Ja det er rigtigt nok; et Ord af Grundtvig har bidraget meget til denne Forandring. Jeg sad en Gang i Grundtvigs Stue tilligemed flere; vi havde faaet fat paa at tale om andres Fejl, det har vi

Mennesker jo saadan en underlig Lyst til. Den gamle sad længe tavst og syntes næsten at sove; men pludselig rettede han sig, stød Øjenbrynene opad og sagde: „Naa hvad godt faar vi nu ud af alt dette? Ikke en Smule! Lad os heller se, om der ikke er noget godt hos de Mennesker, og lad os saa tale derom, det er meget bedre!“ Disse Ord slog mig saaledes, at jeg aldrig glemmer dem. Men ellers er den Forandring stet hos mig lidt efter lidt, efterhaanden som jeg har faaet med mange Mennesker og mange Slags Mennesker at gøre; jeg har da Tid efter anden lært at indse, at vil vi hjælpe vore Medmennesker til rette i aandelig Henseende, saa maa vi ikke have saa travlt med at se paa det daarlige hos dem og stånde derpaa, men vi skal helst holde os til det bedste, elste, tale og synge det frem; kommer der først rigtig Vækst i det gode hos et Menneske, saa falder det daarlige lidt efter lidt“.

Rold fik en Gang det Spørgsmaal: „Hvad skal vi gøre ved de Mennesker, der ikke kan forstaa vore Ord, naar vi taler om aandelige Spørgsmaal?“ „Det skal jeg sige Dem“, sagde Rold, „jeg sætter nu, at jeg var forelsket i en Pige,*) det er jeg nu ikke, men jeg sætter, at jeg var det. Saa gaar jeg til hende og siger: Jeg elsker dig Maren! Elsker du mig? — Ja, siger hun, jeg kan helt godt lide dig. — Ja dette er mig ikke nok, siger jeg, du maa holde mere af mig, end af alle andre, du maa elste mig, som jeg elsker dig. —

---

*) Dette stete, før Rold blev forlovet og gift.

Hvad er der i Bejen? svarer hun igen, vi har jo aldrig havt noget ondt tilfammen, jeg siger jo, at jeg kan helt godt lide dig. — Videre kan vi ikke komme; Sagen er den: Maren har ikke den Følelse overfor mig, som jeg har overfor hende, derfor kan hun ikke forstaa mine Ord. Hvad skal jeg da gøre? Ja jeg skal gøre, hvad enhver fornuftig Bejler vilde gøre: mangler hun Vand i Køkkenet, saa henter jeg Vand, mangler hun Brænde, saa henter jeg Brænde, taber hun en Strikkepind, saa tager jeg den op; kort sagt, jeg er opmærksom imod hende, jeg gør hende alle de Tjencster, jeg kan finde paa, jeg søger ved min Omgængelse at vinde hendes Kærlighed, og er jeg først naaet saa vidt, ja saa behøver jeg ikke at bruge mange Ord, saa forstaaar hun halvkvaeden Bise. — Saadan skal vi bære os ad overfor dem, der ikke forstaaar vore Ord: vi skal lade dem forstaa, at vi elsker dem, at vi vil deres Vel, vi skal søge ved vor Omgængelse at vinde deres Tillid og Kærlighed; er vi først naaet saa vidt, saa er vi kommen et godt Stykke fremad imod Maalet, saa lytter de til vore Ord og tror, hvad vi siger“.

Ved samme Lejlighed fik Rold det Spørgsmaal: „Hvad siger De om et Krav, der har begyndt at komme noget stærkt frem i vore Dage, nemlig Kravet om Kvindens Frigørelse, naar man gaar saa vidt, at Kvinden skal have alle de Pligter og Rettigheder, som Manden har, og at hun skal tage Del i det offentlige Livs Kamp lige saa fuldt som Manden?“ „Det skal jeg sige Dem“, sagde Rold, „i min Barndom saa jeg en

Gang med stor Forundring paa en Karusjel; jeg saa, at Heste og Bogne gik rundt, men hvem traf dem rundt? ja det kunde jeg slet ikke faa regnet ud. Paa mine Spørgsmaal fik jeg saa det Svar, at inde i Midten bagved et Tæppe gik et Væsel, som traf det hele rundt. Se naar Væselet gik ganske sagte omkring derinde i Midten, saa fik Heste og Bogne stærk Fart der udenfor; men havde man nu taget Væselet frem af Skjulet og sat det ud ved Hestene og Bognene, saa vilde man have faaet det Syn at se, at Karusjellen gik meget langsomt og tilsidst aldeles i staa. — Nu vil jeg ikke ligne Kvinden ved Væselet, men ellers passer Billedet. Kvinden har, ifølge sin Natur og Bestemmelse, sin egentlige Gerning i det stille, det skjulte, i Hjemmet; hendes Gerning der er en meget stor og vigtig Gerning, ti paa Familjelivet hviler hele Samfundslivet; det er i Grunden hende, der sætter det hele i Gang. Men tages hun bort fra denne stille og skjulte Huslivsgerning, sættes hun i Sogneraadet, i Amtsraadet og i Rigsdagen, kort sagt, gives Mandens Gerning til Kvinden, da bliver Kvinden, som nu har en stor Gerning i Samfundslivet, borte, og det hele vil lidt efter lidt gaa sørgeligt i staa“.

En Mand sagde en Gang til Kold: „Jeg er uheldigt gift, Kold, min Kone vil ikke til den Side jeg vil; jeg vil gerne til Livets Side, men det vil hun ikke; jeg indser nu, at jeg gjorde en Fejl, da jeg tog hende til Kone“. „Ja“, sagde Kold, „tab nu ikke Modet saa snart, hun kan jo komme siden; men forresten vil jeg stige Dem,

at De har ikke fåget Dem en Kone, Vorherre har givet Dem hende; og De skal nok en Gang komme til at indse, at det alligevel var til Deres Gavn, tjente til Deres Udvikling imod Maalet, at De fik netop hende; om De ikke kommer til at se dette i denne Verden, saa kan det ske i den anden“.

I en Samtale ved Middagsbordet paa Skolen i Hjalte, faldt en Gang fra en Lærling den Ytring: „Det kan undertiden falde mig ind, at vi i Himlen vil komme til at savne noget, som vi her i al Ustydighed glædes ved, f. Eks. Familjelivet, Mad og Drikke, Fuglesang, en Røretur i en smuk Natur, o. s. v.“ Da sagde Kold: „Dertil har jeg kun den korte Bemærkning at gøre: I Himlen er der slet intet Savn, det kan vi være helt sikre paa“.

En Fynbo sagde en Gang til Kold: „Jeg vil ikke blande mig i Striden mellem Grundtvigianerne og deres Modstandere, jeg vil være neutral; jeg vil ligesom bo paa Grænsen og være Ven med begge Sider: er der Møder hos Grundtvigianerne, saa gaar jeg til den Side, men er der en anden Gang Sammenkomster hos de andre, som kan more mig, saa gaar jeg til den Side. Saadan vil jeg nu bære mig ad“. „Ja“, sagde Kold, „det har De jo Lov til; men dersom De venter at blive glad ved den Stilling, saa forregner De Dem, det menneskelige Hjærte vil nemlig ikke lade sig dele“.

En anden Fynbo, som i længere Tid havde ivret stærkt imod Kold og hans Virksomhed, uden rigtigt at kunne se Frugter af sit Arbejde, sagde en Gang i et træt Øjeblik: „Rej ved I hvad! dersom vi var kloge, saa lod vi Fristole, Højskole, Sognebaandsløsning, Grundtvigianisme og alt dette være, hvad det er, og saa slagtede og stegte vi en fed Gaas, dnyppede den godt i Sods og spiste den, for det ved vi dog hvad er“. Denne Udtalelse drog Kold frem en Gang imellem, og den morede ham ikke saa lidt.

Den Gang, de teologiske Kandidater begyndte at melde sig som Lærere ved Højskolerne, havde Kold ingen rigtig Tro til disse Hjælpere; „hvad skal det blive til med de Folk“, sagde han, „jeg frygter for, at de kun kan give Ungdommen en vis ydre Kandidatur“. Til to af dem, som besøgte ham, førend de rejste hen, hvor de skulde virke, sagde han ved Afsteden: „Ja nu siger jeg Dem Farvel og ønsker Dem Gylle paa Rejsen! Jeg har da faaet det Indtryk af Dem, at De ikke vil komme til at gøre megen Fortræd; det eneste skulde være, om De kom til at tage nogle af de Karle, som skulde her til, for jeg skal have de bedste.“ Med denne Trøst maatte de lade dem nøje. De to unge Mænd kom alligevel til at gøre megen Gavn, det var nemlig L. Schrøder og Ruzhorn. Men senere fik Kold ogsaa bedre Tanker om Kandidaterne; „det gaar bedre med de Folk, end jeg havde ventet“, bemærkede han en Gang, og lidt efter tilføiede han: „Jeg ved ikke, hvordan Trier i Balletilde

bærer sig ad, men Karlene bliver gjort godt i Stand hos ham, det har jeg mærket".

Rold havde en ganske mærkværdig Evne til at se ind i Folk; han kunde sidde og rede op i et andet Menneskes Hjærte, som man blader i en Bog, og sige, hvordan der saa ud, og de, der nærmere kendte de vedkommende, som blev bedømte, maatte saa godt som altid med Undren indrømme, at det vistnok var fuldkommen rigtigt, hvad der blev sagt. En Gang bedømte han paa denne Maade tre Piger, som var paa hans Skole; en Friskolelærer, som havde havt Pigerne i sin Skole, medens de var Børn, og senere havde havt god Vejlighed til at lære dem endnu mere at kende, studsede i høj Grad, da Dømmen efter hans Mening var rigtig, og Pigerne kun havde været 14 Dage paa Højskolen og i den Tid ikke veekset flere Ord med Rold end et „God-dag“, da de kom. Af de mange Fortællinger, der kunde leveres angaaende denne mærkelige Evne, skal endnu kun meddeles en: En Pige, som var kommen paa Skolen i Sjælløse, gik i den første Ugestid og græd af og til hver Dag. Ingen vidste, hvad der var i Vejen; men senere fortalte hun, at hun græd, fordi hun syntes, at naar Rold saa paa hende, saa kunde han se lige helt igennem hende, og det kunde hun ikke taale.

Hvem der tit har havt Vejlighed til at høre Rold, vil vist kunne mindes, at der var to Ord, som han

brugte meget hyppigt, og som han satte i uadskillelig Forbindelse med hinanden, - det var Ordene „Sandhed“ og „Kærlighed“. Ligeledes vil de kunne mindes, at han ikke saa sjældent brugte Bendingen „som hun sagde Frederik Bartsens Kone i Ryslinge“. Og endelig vil de kunne mindes, at han tit nævnte sin Moder og anvendte Sætninger, hun havde udtalt, ligesom han ogsaa med Glæde dvælede ved Aaret 1848. Han har sagt en Gang: „Der gaar maaste ingen Dag hen, uden at jeg tænker paa min Moder og paa Aaret 1848“. Dette er forstaaeligt: hans Moder havde sagt ham saa meget godt, og i det nævnte Aar fik vi Folkefrihed og Besøg af Folkeaaenden; men Folkefrihed og Kolds Virksomhed hørte sammen, og Aanden fra 48 vilde han saa gerne skulde vedblivende bo hos os.

Naar Kold havde holdt et Foredrag, saa var han i Reglen træt og mat ovenpaa, og han trængte da til at hvile sig lidt nede i sin Stue. Her kunde han saa sidde i sin Bænkestol med Hovedet ned imod Brystet og med matte Øjne; Aanden havde brugt ham som sit Redskab, men det svage Legeme var bagefter bleven træt, og det var gerne saa, at jo mere livlig og kraftig han havde været paa Skolen, jo mere træt var han dernede. Men skete det saa, at nogle Lærlinge eller fremmede kom ind til ham, saa kunde det let hænde, at der kom et Spørgsmaal for, der ligesom med et Trylleflag vakte ham af Dvalen, og han kunde da igen være den samme livlige og kraftige Mand, som han var før lidt siden beroppe paa Skolen. Mange har undret sig over, at

den svagelige Mand saadan kunde holde ud at tale og samtale undertiden den meste Tid af Dagen, og Samtalerne drejede sig dog ikke om Vejrs eller Vind, nej det var gerne Livets dybeste Spørgsmaal, der var for. Mange og vægtige er de Ord, han har sagt ogsaa i sin Stue og ved Middagsbordet. Enkelte Gange kunde det ske, at han maatte affige Foredraget, „fordi han ikke kunde i Dag“, men det var ikke tit. En Gang kom han ind i Skolen, satte sig ned imellem Lærlingene og sagde: „Jeg skulde jo holde Foredrag, men jeg er syg, jeg kan ikke i Dag; jeg vil dog alligevel sidde her lidt og sige Dem saameget, at hvis der er en eller anden, som har et Spørgsmaal at rette til mig, saa kom kun med det, og jeg skal da prøve paa, om jeg kan svare“. En af Lærlingene kom da med et Spørgsmaal, og Kold tog straks fat paa Besvarelsen. I Førstningen sad han ned, og det gik kun smaat, men efter nogle Minutters Forløb rejste han sig op, der kom Glans i hans Øjne og Liv i hans Træk, og Svaret blev til et langt Foredrag; men alle, baade Lærlingene og de fremmede, var enige om, at de aldrig endnu havde hørt saa godt et Foredrag af Kold.

Skønt Kold brugte Verdenshistorien som Udgangspunkt for sine Foredrag og heller ikke glemte at vise, hvorledes Menneskeslægten maa betragtes som et samlet hele, og hvorledes Vorherre i Tidernes Bøb har brugt snart et, snart et andet Folk, ogsaa de smaa, i sin Geruing med denne faldne Menneskeslægt, som er, at føre den fremad imod det fuldkomne Sandheds- og Kærligheds-Maal, eller, om man vil, tilbage til den oprindelige Ustyrligheds-Tilstand, — skønt Kold, som sagt, ikke

glemte dette, saa var det dog saa, at hans Tale vistnok tieft kom til at dreje sig om Nutidsspørgsmaal, om Brydningerne imellem Liv og Død, Lys og Mørke i vore Dage, og særligt da i vort Folk og i det enkelte Menneske. Han brød sig ikke saa nøje om at følge en bestemt Orden i Foredragene, men hvad der kom til at ligge ham stærkest paa Sinde i det Øjeblik, han skulde tale, det tog han op. Tit talte han om et Spørgsmaal, der havde trængt sig frem i Forgrunden hos ham „ved Samtalen nede i Stuen“, som han udtrykte sig, „i Sengen i Morges, i Forniddags, da jeg pillede Sten ude i Marken, for et Øjeblik siden, da jeg gik op ad Trappen, da vi nu sang vor Morgensang“, eller lignende; og undertiden stete det, at han pludselig standsede lidt efter at han havde begyndt sit Foredrag, saa' lidt ned i Snusdaasen og sagde derpaa: „Ja nu lader vi det ligge til en anden Gang, jeg faar en Tanke, som jeg heller vil føre frem i Dag“. Han havde ikke det mindste imod, at en af Tilhørerne standsede ham midt i Foredraget og gav ham et Spørgsmaal eller kom med en Indbending, som Foredraget havde givet Anledning til; dette kunde da give Kolds Tanker en anden Retning, og Besvarelsen kunde træffe at udfylde hele Resten af Foredragstimen. „De Tanker“, sagde han, „der saadan umiddelbart kommer til mig, uden at jeg har sat mig hen for at „studere“, de giver mig gerne Stof til de bedste Foredrag“. Endnu skal tilføjes, at naar Kold fik et Spørgsmaal, saa kunde han i Reglen svare straks, uden nogenhelst Betænkningstid, selv om det var et vanskeligt Spørgsmaal.

„I Dag skal vi have et godt Foredrag, hvis min svage Mave vil tillade det“, sagde Kold en Dag nede ved Bordet. Da han saa blev spurgt, om hans svage Helbred øvede megen Indflydelse paa hans Foredrag, sagde han: „Ja til Eder ikke saa lidt endda. Al ja, vi mindes saa tit om, at dette vort Begeme er Støv og Aske, ja Ormesøde; men det maa jo være godt, at vi af og til mindes derom. Jeg har undertiden drømt, at jeg holdt Foredrag, men saadan som Ordene da stod til min Raadighed og saa tankeløst jeg var, ja noget lignende har jeg aldrig prøvet i vaagen Tilstand. Naar jeg nu tænker paa disse Drømme, og jeg tillige tænker paa, hvor meget mit svage Begeme af og til hindrer mig i mine Foredrag, saa faar jeg den Mening ud deraf, at i den anden Verden, hvor et strøbeligt Begeme ikke forplumrer Tanken eller hindrer Aandens Flugt, der skal vi ganske anderledes kunne tale end her paa Jorden; det vil blive en Frøyd baade at tale og at høre“.

Kold lod sig ikke let skræmme, men et rigtig koldt Ansigt, som Bantro og aandelig Død havde stemplet, det kunde øve en stor Indflydelse paa ham i den Retning. Han har sagt en Gang: „Al alle de Mænd, jeg har mødt paa min Vej, er der sikkerlig ingen, der saadan har kunnet forbløffe mig som Provst N. N. Ordene, han sagde, gjorde mig ingen Fortræd, men det, der virkede saa stærkt ind paa mig, det var den strækkelige Død og isnende Kulde, som hans Ansigt udtrykte“. — En Gang skulde Kold holde Foredrag paa en Egn, hvor

han ikke for havde været, og hvor Livet endnu kun ganske smaat havde begyndt at røre sig. Men da han skulde begynde at tale, kunde han ikke, det blev kun til en Samtale, der ikke var stort ved. Om Aftenen derimod kom han til at sidde i en lille Vennekreds, og da kom han op, ja det blev en ualmindelig fornøjelig og frugtbar Aften. Han forklarede senere, hvorfor han ikke kunde tale ved Mødet. „Jeg vilde jo tale om Børnene“, sagde han, „men Kvinderne, som føler mest for de smaa, var ikke mødt, og desuden var der saa mange kloge og kolde Djne, som saa paa mig, derfor kunde jeg ikke tale“.

Den Gang det blev bestemt, at Folketingsmand P. E. Olsens Blad „Dannebrog“ skulde være Organ for Friskolen, sagde Kold til en Mand, som kendte Olsen: „Er nu Olsen sikker paa, at han kan magte den Opgave?“ „Ja det ved han vel ikke saa lige“, blev der svaret, „det maa jo Fremtiden vise“. „Det bør han vide“, sagde Kold, „da jeg begyndte at holde Skole, da var jeg sikker paa, at jeg kunde holde Skole“.

„Kold er jo derinde“, sagde en Langelænder en Gang, „jeg kunde have lyst til at komme i Sag med ham; jeg hører at han anbefaler en større Frihed i Børneopdragelsen, og det gaar jo ikke“. Han gik da saa ind i Stuen, hvor Kold var, og efter at have hilst, sagde han: „Jeg hører, at De anbefaler en større Frihed i

Børnepdragelsen, men det gaar slet ikke, hvor bliver saa Respekten af? Jeg paastaar, at Brygl hører uødvendigt med til Børnepdragelsen". „Naa det gør De", sagde Rold, „men sig mig en Gang, naar De nu har slaaet en Djævel ud, og der kommer syv andre i Stedet for, hvad gør De saa?" Dette Spørgsmaal, den ejendommelige Maade det blev fremsat paa og de gennemtrængende Dine, alt dette virkede saaledes paa Manden, at hans Mund gik i Baglaas, og han gik ud af Stuen. Da han var kommen ud, sagde han: „Rej det er en farlig Mand at snakke med, jeg skal ikke komme tiere til ham paa den Maade".

En ældre troende Mand paa Fyn sagde en Gang: „Der er gaaet tre aandelige Strømninger hen over Fyn i min Tid, og jeg har været med i dem alle tre. Først kom Pietismen med Forsamlingerne, og der var Alvor i Høret den Gang; mange Folk blev ogsaa vakt op af Søvn; men stort mere kunde den Retning ikke, den kunde ikke opbygge og føre videre. Da kom de grundtvigste Præster hertil, og det var uødvendigt, at vi fik dem, ellers vilde det vakte Liv have slyngt hen igen, men nu blev det ført videre; ja det var en Guds Belsignelse at de kom. Men sidst kom Rold. Ved ham kom Livet os mere nær, kom ind i vore Huse og blev vor Gæst ogsaa de søgne Dage. Han lærte os, bedre end Præsterne, at se jævnt paa det høje; ja hvordan skal jeg udtrykke mig? — Det var godt, at han kom".

I Smyrna havde Kold en Gang nær sat Livet til fordi han ynkedes over en saaret Kat og fastede den i Vandet, for at gøre Ende paa dens Pine. En Tyrk, som saa det, og som ansaa Ratten for et helligt Dyr, fastede Kold til Jorden og hævede en Kniv for at dræbe ham. Han blev frelst derved, at der i dette farlige Djeblif blev raabt til Tyrken fra et Hus i Nærheden. — Rattene kunde Kold godt lide. Ved Middagsbordet paa Højskolen havde han tit en Kat ved Siden af sig, paa sit Skød, eller paa sine Skuldre, og han sad da ikke saa sjældent og holdt Smaataler til Wis, f. Eks.: „Jeg ved godt, hvad forte Wis vil, forte Wis vil have et Stykke Kød; naar blot forte Wis faar noget i Maven, saa er han ligegyldig ved alt andet i Verden. Men forte Wis har en meget slem Fejl: Naar blot han faar noget, saa bryder han sig ikke en Smule om de andre“. Naar Kold saaledes talte til Wis, saa smilte hans Dørlinge til hinanden, de forstod godt, at det var dem, han talte til.

I Kolds Stue fandt en Gang følgende Samtale Sted. Kold: „Saalænge Børnene er i den egentlige Barnealder, saa er der ikke det mindste i Vejen for at have Dreng og Piger sammen i Skolen; men naar de naar op i 12—14 Aars Alderen, saa kniber det. Det var godt, om Friskolelærernes Koner eller andre Kvinder kunde og vilde tage sig af Pigerne i den Alder, saa Drengene kunde blive underviste for sig selv. Disse store Dreng har begyndt at vandre ind i den underlige Overgangstid mellem Barn og Voksen; de Fortællinger

der nu passer for dem, passer ikke saa godt for Pigerne, og ombendt. Desuden vil disse Tampe gerne drille Pigerne og gøre dem Fortrød. Og endelig har jeg en tredje Grund, det er den, at Børnene i den Alder kan blive forelskede, men det er ikke godt".

En Frue: "Bed at høre Deres sidste Grund kommer jeg til at tænke paa Kristjansfelt. Der har man holdt Dreng og Piger mere strængt adskilte, end de fleste andre Steder, og dette har man for en stor Del gjort for at forhindre disse Børne-Forelskelser. Men hvad har saa Børnene fundet paa? De har i Smug skrevet Smaabreve til hverandre".

Kold: "Naa har de det; ja der skal man se, det er ikke saa let at passe paa den Ungdom! Men jeg tror nu ellers, at hvad Forældrene paa en skikkelig Maade kan gøre for at forhindre disse Børne-Forelskelser, det skal de helst gøre. Det er nemlig for tidlig for Menneskene at blive forelskede, det er ikke sundt; de skal helst vente med den Ting, indtil de kommer ind i Ungdomsaarene".

Frue: "De kan altsaa dog nok lide, at de unge forlover sig?"

Kold: "Savist kan jeg saa. Ganste vist, naar jeg ser den unge forelskede Karl vimse om sit Hjertes udtaarede, saa gør jeg en bitte Nar ved mig selv; men jeg kan ellers nok lide det; saadan skal det jo være, og det er i sin Orden. Ja Mand og Kvinde skal finde hinanden og mødes i Kærlighed; men de skal helst finde hinanden i Ungdomsaarene, medens Hjertet er varmt og Synerne høje; sker det først i Manddomsaarene, saa

kommer der let for megen Forstand og Beregning med i Spillet".

Fruen: „Ja men De var jo over de halvtreds, da De giftede Dem!“

Kold: „Ja jeg! — men jeg skal heller ikke stilles op som Mønster for en Ægtemand“.

Kold kom engang ind til en Kone, som var saa meget glad ved sin lille Søn, fordi han, efter hendes Sigende, var saa dygtig i Skolen. „Han er dog endnu kun lille“, sagde hun, „og alligevel kan han Bibelhistorien fra Ende til anden“. „Det var jo bravt“, sagde Kold, og idet han vendte sig imod Drengen, tilføjede han: „Saa kan du vel fortælle mig lidt om Abraham?“ Nej det kunde Drengen ikke. „Jo“, sagde Kold, „naar du kan Bibelhistorien fra Ende til anden, saa maa du kende Abraham“. Nej, hvad det var for en Mand, det vidste Drengen ikke det mindste om. Men da kom Moderen sin Søn til Hjælp og sagde: „Du tænker dig ikke rigtigt om, du kan jo nok den ottende Historie“. „Ja“ sagde Drengen, og saa begyndte han at læse som Ræp i et Hjul og i den bekendte slygende Tone: Abrahams Udydighed — — o. s. v. Historien kunde han læse, men at der havde været en Mand i Verden, som hed Abraham, det havde han ingen Anelse om. Dette Træk drog Kold frem, blandt andre, naar han vilde vise det taabelige og skadelige ved Ranssevæsenet.

Det blev en Gang sagt til Kold, at han burde bygge sin Højskole paa Almuekolens Grund. „Nej det tør jeg ikke“, sagde han, „saa frygter jeg for, at mine mange Mursten vil ramle sammen, for den Grund er raadden“.

En Præst sagde en Gang til Kold: „De burde ikke være saa haard ved den offentlige Skole, Kold; den kan jo nok have sine Brøst og Mangler, men naar der rettes lidt hist og her, saa er den jo ellers meget god“. „Naa“, sagde Kold, „De siger altsaa ligesom Tyskeren, men jeg vil svare Dem ligesom Tyden. Der var en Gang, efter en gammel Fortælling, en Tyde, som kom til Helvede, og lidt efter kom der en Tysker. Da den sidste kom indenfor, slog han Hænderne sammen og raabte: „Jh Gott!“*) — „Kaldet du dette godt“, sagde Tyden, „saa er du god at nøje!“ Saadan siger jeg ogsaa til Dem: Kaldet De Almuekolens god, saa er De god at nøje, ja alt for god“.

Da Frijskolelærer Rasmus Hansen i Vejstrup skulde begynde sin Skolegerning, sagde Kold til ham: „Det passer saa godt, at De nu kommer til at holde Skole for Deres Bysbørn; de sidder saa i Skolen i deres Bandedragt, Børnene tør sige „Du“ til Dem, og De kan tale vejstrupst med dem“.

---

*) Paa Dansk: „Jh Gud!“

Da en af Kolds ældre Lærlinge en Dag kom til ham og fortalte, at han skulde til Langeland for at sætte den første Friskole i Gang derovre, da blev Kold meget glad. „Det glæder mig særdeles meget at høre“, sagde han, „jeg har aldrig været paa Langeland, men jeg har en Anelse om, at der gaar nogle sjælden vakre Børn derovre; vi maa imidlertid have dem fat, de maa rives ud som en Brand af Ilden“. Under den Samtale, som derefter paafulgte, sagde han til en Sjællænder, som sad i Stuen: „Der skal De se, for hver en Elev, jeg sender ud fra min Skole, da sender jeg en Missionær ud i Verden“. Lidt senere hen i Samtalen sagde han til den samme Mand: „Der skal De se, vi spekulerer paa intet mindre end at erobre hele Danmark“.

Paa en Egn, hvor aandeligt Livsrøre var saa godt som helt ukendt, hørte man, medens Kold var i Hjalteje, Tale om Friskole-Bevægelsen; og da Egnens Børn havde en lang Skolevej, begyndte nogle saa Mænd at samtale om, hvor godt det kunde være, om de nu fik en Friskole. Den Mand, som syntes at være den ivrigste, og som havde tilbudt at gøre et temmeligt stort Offer, rejste saa over til Kold; men da han kom hjem fra Rejsen, var han bleven en Modstander af Friskolerne. „Seg troede“, sagde han, „at Friskolerne var Skoler ligesom de andre, men det var en stor Fejltagelse; nej Friskolerne er en hel ny Slags Skoler, der kommer som en Modfættning til de gamle, og de lærer Børnene en anden Religion,*)

*) En levende Tilgivelse af Kristendommen ansaa Manden for en anden Religion.

og da det hænger saadan sammen, saa vil jeg ikke være med". Det blev senere fortalt Kold, at denne Mand havde trukket sig tilbage, og der blev tilføjet, at nu fik de Folk vel ingen Skole sat i Gang. „Jo", sagde Kold, „det gaar nok alligevel; men den Mand, som var her, kan ikke blive Bindeleddet mellem Himmel og Jord paa den Egn, dertil har han for meget af Tændernes Natur i sig. Nej der er en anden Mand, som skal sætte Sagen i Gang. Jeg har hørt om den Mand, at han har en Gang været i en Friskole, og dette, at Børnene der saa glade ud, det slog ham saaledes, at han i flere Nætter ikke fik nogen videre Søvn. Han havde aldrig før tænkt sig den Mulighed, at Børnene kunde se glade ud i en Skole, og han laa i sin Seng og tænkte paa, hvor meget det vilde glæde ham, om hans Børn kunde komme i en saadan Skole. Se jeg kender ikke den Mand, men ham skal det være; jeg ved, at han ikke er kirkelig vakt, og at han ikke har det klare Friskolesyn, men paa en saadan stærk, naturlig Kærlighed til sine Børn, kan der bygges meget godt op". Hvad Kold her havde udtalt, slog til, vedkommende Mand tog fat og satte Friskolen i Gang.

En forhenværende Provst sagde en Gang til Kold: „Jeg har som Provst tit havt med den Sag at bestille, at kalde Lærere; men jeg var altid ved en saadan Besynderlighed ængstelig og urolig, ja jeg har havt vaagne Nætter i den Anledning. Jeg undersøgte med stor Omhu Anbefalinger og Karakterlister, jeg spurgte mig for og

var saa tit bange for, at jeg skulde gribe fejl. Men naar De taler om, at ansætte Friskolelærere, saa tager De saa underligt roligt paa den Ting; jeg forstaaer ikke, at De kan være saa rolig". „Jo", sagde Kold, „Deres Stilling var i denne Henseende meget forskellig fra min, deraf kommer Forfælleren. De havde fede Embeder at give bort, og De kunde da let komme paa den Tanke, at Embedet med sine Indtægter var Nr. 1 for Ansøgerne medens Gerningen kun var Nr. 2; men kommer en Lærer af denne Slags til mig, og jeg saa siger ham, at jeg kender en Friskoleplads, hvor der kan tjenes Føden til ham alene og lige de nødvendige Klæder til Radden, men ikke en Smule mere, saa bliver han lang i Ansigtet og gaar sin Vej. Træffer jeg derimod en Lærer, som tager imod en saadan Plads, saa kan jeg være saa temmelig sikker paa, at Gerningen for ham er Hovedsagen. Saa forresten beder jeg til Vorherre ved en saadan Beslighed og stoler saa paa, at han vil lade det rette ske; men dette gjorde De vel ogsaa". „Der er noget i det, De siger, Hr. Kold!" var Provstens korte Svar.

Nogle Mænd kom en Gang til Kold for at spørge, om han kunde skaffe dem en Friskolelærer. I Samtalens Løb kom fra en af dem den Ytring: „N. N., som sidder der, vil blive en god Støtte for vor Skole, naar hans ældste Barn bliver syv Aar". „Hvad er dog det, jeg hører?" sagde Kold, „vil De ikke støtte Skolen, før Deres ældste Barn er bleven syv Aar? det havde jeg ikke ventet. De bør ikke se alene paa Dem selv og Deres

egne Børn, men De bør tænke ogsaa paa de andres Børn og paa Egnen i det hele taget; vi maa betragte Friskolen som en Samsunds-Opgave".

Da Kold fik den Tanke, at ville holde Pigeskole, sagde han til en af sine Venner: „Vi maa ogsaa have Pigerne paa Højskole, ellers faar vi for lidt ud af det hele Værk. Det nytter ikke meget, at den halve Del af Venneflestægten føres fremad til Oplysning og Samsundsfølelse, naar den anden Halvdel bliver tilbage".

Deling i Husene mellem Herstab og Lyende kunde Kold ikke lide. Han krævede, at alle i Huset skulde leve som én Familie. Herom sagde han en Gang: „Nogle Bønder begynder i vore Dage at indrette sig en Borgestue; i den skal Tjencstefolkene opholde sig, medens „de sæle" bor i Dagligstuen. Disse Borgestuer er nogle slemme Indretninger".

Den gammelbogs, tørre, kedelige og aandsforslakte Ramsen og Katelisation i Skolerne var Kold, som berørt, en Fader af. I sine Foredrag revsede han tit den Undervisningsmaade. Han betegnede den som en Uret baade imod Børnene og Kristendommen. En Gang, da han var ved dette Spørgsmaal, fortalte han: „Jeg kom paa en af

mine Vandringer til en gammel flink Præst, som jeg holdt meget af. Han skulde den Dag undervise Konfirmanderne, men var ikke rigtig rask, og han bad da mig om at træde i hans Sted. Dette var jeg villig til; men da Børnene var gaaet, favnede Præsten nogle Sandtoppe paa Gulvet, som Smaafyrene plejede at samle sammen med Fødderne under Undervisningen. Jeg havde fortalt noget, som laa indenfor Børnenes Tankekreds, og derfor glemte de Sandtoppene.

En anden Gang, ytrede Kold: Naar Børnene faar det Spørgsmaal: Hvad viser Erfaring? saa svarer nogle af de flinkeste: At Menneskene er ikke — derefter istemmer flere: saa gode som de burde — — og tilsidst raaber hele Koret, som om Skolen skulde falde: være — være — være. Men véd nu Børnene hvad deres Mund sagde? Nej, Munden plaprede, men det var kun en Namse. Siger De til en lille Pøg, som har været med at give det raske Svar: Naa saa du har gjort den Erfaring! Er din Fader da slem? Er din Moder slem? Er din Broder slem? saa vil han svare: Nej de er gode! Barnet har paa sin korte Livsvej endnu ikke gjort den Erfaring, at Verden ligger i det onde".

I en Friskolekreds var der en Gang kommen baade Røre og Bakken, paa Grund af, at Læreren, som selv ejede Skolen, vilde rejse bort fra Egnen, og en Del i Kredsen ikke troede, at de kunde magte selv at sætte en Skole i Gang. Paa samme Tid var der Embedsledighed i den offentlige Skole der i Byen, og nogle af Friskolens Venner virkede da for, at en grundtvigianst

Lærere skulde ansættes, medens Modstanderne kæmpede for at faa ansat en Mand af en anden Farve. Under Røret mødtes Kold en Gang med disse vaklende Fristole-Benner, og han sagde da til dem: „Hvad er dog det, De tager Dem for i disse Dage? hvor kommer den Iver fra? De har jo Fristolen her, som De sagtens kan faa fortsat, og saa bør De overlade til dem, der benytter Almueskolen, at virke lidt eller meget, som de selv vil, for at faa sig en Lærer, der er efter deres Sind. De bør ikke lægge dem nogen Hindring i Vejen; en saadan Stilling bør De indtage, den er rigtig og frisindet“. „Ja“, blev der sagt, „men det er noget godt, vi vil staffe dem, den Lærer, vi virker for, er en god Mand“. „Det kan gerne være“, sagde Kold, „det har jeg forresten ogsaa hørt; men om han saa er den bedste Lærer i Danmark, saa gør De dog Urret i at ville tvinge de andre, imod deres Vilje, til at tage ham, det gode skal ikke nødes paa Folk. Og hvad skal den Mand forresten kunne udrette dernede i Almueskolen, om De nu kunde naa at sejre? Han kommer jo straks i en skæv Stilling: Forældrene, som han skal arbejde sammen med, er ham paa Forhaand imod, da han er kommen imod deres Vilje; de hilser ikke hans Komme som et Gode. Har De tænkt over dette?“ Da lød det fra Forsamlingen, om end noget sagte: „Ja men hvis nu den Lærer bliver kaldet, som vi ønske, saa kunde vi maaste være tjent med at benytte Almueskolen, dersom vi ikke kan faa Fristolen fortsat“. „Naa slap det derud?“ svarede Kold, „nu forstaar jeg Iveren! Den Ytring forbavser mig i aller højeste Grad. De har dog havt Fristolen her i ikke saa faa Aar, og endnu ser De ikke bedre Forstellene paa de

to Skoler! Jeg skal sige Dem lidt derom: I Almueskolen er det Autoriteterne, der raader; men i Fristolen er Forældrene Herrer, og det bør de være. Skolen er Faders og Moders Bihjælp og ikke andet; en Sag af den Bigtighed bør Forældrene selv tage i deres Haand og ikke overlade til Staten eller Kommunen. — I Almueskolen har Læreren Statens og Autoriteternes Vaand paa sig; men i Fristolen staar han frit, han kan undervise efter sit Hjertes Overbevisning, og først da kan Undervisningen blive rigtig frugtbart. — Til Almueskolen tvinges Børnene hen ved Mulkter; men til Fristolen kommer de frivilligt; dette har mere at sige end de fleste tror. — Almueskolen skal tage imod og beholde alle de Børn, der efter Loven hører Distriktet til, hvordan de saa end er; men Fristolen kan vrage, baade naar det gælder om at tage imod og at beholde. Denne Ret har Fristolen, og aldrig nogensinde maa den give Slip derpaa, skønt det har vist sig, og nok fremdeles vil vise sig, at den ikke tit behøver at gøre Brug deraf. Det er jo nemlig saa, at det i Reglen er de bedste, fremmeligste og livligste Hjem paa en Egn, der sender deres Børn til Fristolen; og dernæst kan Fristolelæreren lægge den gamle pinagtige og urimelige Undervisningsmaade paa Hylde og gøre Undervisningen tiltalende og fattelig, saa Børnene bliver fri og glade, føler sig hjemme i Skolen og vendes med deres Tanke bort fra virkelige Stærksstreger; ligesom der ogsaa, ved denne Maade at tage Sagen paa, kommer i Stand et velgørende Kærligheds- og Tillidsforhold mellem Lærer og Børn. Heraf følger saa, at en god Tone bliver herstende i Fristolen; men se kan det, at et enkelt Barn ikke vil bøje sig for denne gode

Tone, og at det gør alle de andre Børn Fortræd ved at øve en afgjort uheldig Indflydelse paa Samfundslivet i Skolen; da maa Fristolen benytte den Ret, jeg nævnte, da maa dette enkelte Barn, for de mange andre Børns Skyld, vises bort. Ja her er jeg ved noget højt vigtigt noget, som De vist ikke har lagt tilstrækkeligt Mærke til: jeg nævnte Ordet „Samfundslivet“. Det er vissefelig ikke nok, at Læreren er en dansk og kristelig Mand, at han er en Børneven og underviser paa en god Maade, skønt alt dette nødvendigt maa til; nej Forældre, som vil have et Barn i Skole, maa gaa videre og spørge: Hvad er det nu for et Selskab, vi sender vort Barn hen i? Hvordan er Tonen, Anden, Samfundslivet mellem Børnene, i Skolen, paa Legepladsen og paa Hjemvejen? Sidder det raa og daarlige til Højborde med Hat paa, og maa det gode skjule sig i Krogene, ja maasse gaa Epidiæ, eller er det omvendt? — Ja saaledes skal Forældrene med Alvor spørge, her drejer deres Tale sig ikke om Smaating; Samfundsaanden i Skolen har ligesaa stor Betydning som Læreren Person og Undervisningsmaade, ja maasse mere. Prøv De nu at spørge saaledes med Almueskolen her nede for Dje! Jeg siger Dem: Tonen der nede er ikke god. Betænk nøje, hvad De gør! Vi ældre ved ju dog saa godt, at Samfundsaanden i det Selskab, hvori vi i længere Tid bevæger os, øver mer eller mindre Indflydelse paa os; men hvad skal vi saa sige om Børnene, der endnu er som Røret, let modtagelige for det gode, men ogsaa for det onde! Har De lagt Mærke til den lille M. og den lille T.? Har De set hvor frit og hjemligt, hvor barnligt og trostydigt de bevæger dem her i Fristolen? Send dem ned i Almue-

stolen og læg Mærke til dem om en Maaned; vil De da luffe Deres Øjne op, saa skal De finde, at deres Barnlighed og Trosthyldighed allerede har faaet et Knæk. Sa' hør, hvad jeg til Slutning vil sige: Om saa en Engel med fire Binger staar der nede i Almuestolen, saa skal De dog ikke sende Deres Børn der ned!" — Endnu kan tilføjes, at Friskolen blev fortsat og gaar godt den Dag i Dag.

En Friskolelærer sagde en Gang til Kold: „Jeg har ikke endnu været i det Tilfælde, at jeg maatte vise noget Barn bort fra min Skole, og jeg vil ikke ønske, at det Tilfælde skal indtræffe, men det kunde jo ske. Jeg har lyst til at høre Deres Mening om den Ting. Jeg har tænkt mig, at naar et Barn slet ikke vil høre efter og være med i det, der fortælles, og altsaa heller ikke faar Udbytte deraf, og naar det tillige lærer de andre Børn slette Ord og Streger og forstyrrer den gode Tone i Skolen, saa bør jeg vise det bort“. „Den første Grund gælder ikke“, svarede Kold, „vi kan nok mene, at et Barn ikke hører efter, men enkelte Ord kan alligevel træffe at finde Vej igennem Øret; og disse Ord kan saa siden komme frem hos Barnet og gøre deres gode Virkning, maaske om et Aar eller to, maaske om ti eller tyve, maaske paa Gravens Bred, eller i den anden Verden. Vi tør ikke sige med Sikkerhed, at et Barn intet Udbytte faar af det, der fortælles. Den anden Grund derimod, den er gyldig. Samsundsaanden i Skolen har saa grimme meget at sige for de smaa. Er der et Barn i Flokken, som har Magt til at øve en absolut uheldig

Indskydelse i denne Retning — og der er enkelte Børn, som har en underlig Magt i saa Henseende — ja da maa det Barn udelukkes. Det følger af sig selv, at førend vi gaar saa vidt, da arbejder vi en Del med Børnet, og tillige forviiser vi os om, at det virkelig gør de andre Børn Uret i sjælelig Henseende“.

En ældre troende Mand paa Fyen, som tillige er meget hjærtelig og dybtænkende, har fortalt følgende: „Før vi fik vor Fristole i Gang, var jeg tit meget be-
drøvet, naar jeg tænkte paa mine Børns Skolegang; jeg saa, at det var galt, som det gif, men jeg vidste intet Raad. Mange Gange fulgte jeg Børnene et Stykke paa Vej, naar de skulde i Skole; tit sagde de til mig, naar jeg vilde gaa tilbage: „Fader! vi faar Hug i Dag, for vi kan ikke Lektien“, og saa græd de; jeg græd da med, men jeg vendte mig om, for at de ikke skulde se det. Mine Børn var gode Børn, og ellers var de ikke saa ringe til at lære, men det laa ikke godt for dem at lære udenad; de pintes derved, og jeg pintes med. Da kom Kold en Dag ind i min Stue; vi kendte ikke hinanden, men en Kone havde anbefalet ham at besøge mig. Da jeg havde samtalt nogle saa Minuter med ham, slog den Tanke mig som et Lyn: Der er Manden, som skal hjælpe os! Bed hans Raad og gode Bistand, fik vi vor Skole i Gang. Min Karl kom paa hans Højskole for at uddanne sig til Fristolelærer hos os, og medens han var der, blev mit Huggehus indrettet til Skolestue, og en Sten blev væltet bort fra mit Hjærte“. — Saa vidt

Fortælleren. — Ja af den Slags Stene blev der ved Kold væltet mange bort.

Kaalunds Sang „Paa det jævne“ vilde sikkert have tiltalt Kold meget, hvis den havde været kendt i hans Tid. Det var nemlig saa, at han gerne vilde vende sine Tilhøreres Tanker og Dine opad, gerne vilde se dem hævede op over det lave og smaalige; men ikke saaledes, at de paa en unaturlig Maade groede bort fra Jorden og deres daglige Gerning; ikke saaledes at de blev opstruede og kom til at gaa paa Stykker. Traf han et Menneske, der efter hans Mening var vel højt oppe, der ligesom svævede mellem Stjerne, uden at have Fodfæste paa Jorden, da kunde det træffe, at han kom med den korte, men hvassse Bemærkning: „Hør, bliv helst ved Jorden med den ene Ende!“

Det stete en Gang, at en Fristolelærer kom paa Kant med de ældre i Skolekredsén, og efter adskillige Bryderier rejste han. Noget efter sagde Kold: „Det vilde saa ikke gaa for N. N. paa den Egn; han tog paa de Folk med alt for megen Fantasi, grumme lidt Følelse og slet ingen Forstand“.

Der er skrevet en Del om, at Kold, medens han var i Smyrna, bar paa Kærlighed til en ung Pige, den lille Maren, som ikke kunde læse udenad; men saa vidt jeg ved, er det endnu ikke bleven offentligt fremdraget, at han i Alderen omkring ved de tyve, før han kendte Maren, var forlovet med en Pige, som imidlertid hævede

Forbindelsen, fordi han ikke vilde være som de andre, ikke vilde bøje sig for Tidens og Myndighedernes Fordringer, saa han kunde faa Skolekald. Jeg har hørt ham fortælle, at han i denne sin Forlovelsestid skrev mange og lange Breve, to Postark fulde to Gange om Ugen. En Friskolelærer har meddelt mig, at han har hørt Rold fortælle om den Tid, og han mindes knap, at have set ham saa bevæget, hverken før eller siden, som da han, efter de mange Aars Forløb, fortalte om denne sin Ungdomstærklighed og Ungdomsforg. Vi forstaaar altsaa, at han virkelig har holdt af Pigen; men saa forstaaar vi ogsaa, at her har han lagt sit første store Offer paa den fri Skoles Altar. Jeg har ment, at dette Træk burde tages med; det bidrager til Forstaaelsen af denne mærkelige Mand's Ungdoms-Udvikling.

Som Slutning paa disse Smaatræk skal endvidere følgende medtages: Naar mange er glade ved Rold og hans Virksomhed og talter ham i hans Grav, som man siger, saa bør det ikke glemmes, at vi ogsaa staar i Taknemlighedsgæld til hans Hjælpere i Skolen, til hans Enke og hans Søster, Marie; men særligt maa dog vist nævnes hans Søster og Pøvsen Dal. Disse to stod ham saa trofast bi, netop i de trange Tider, da det i mere end en Retning tit kneb alvorligt med at komme igennem. I mange Aar arbejdede Pøvsen for en meget lille Løn, endstønt han sikkerlig, med sin store Dygtighed, kunde have faaet mere end én ganske anderledes vellønnet Plads; men han arbejdede alligevel med Hyst og Iver. Ved sin dygtige og trofaste Virken, samt ved sin stille, bramfri og venlige Færden, vandt han manges Kærlighed.

og endnu fleres Agtelse, og meget har han og Kolds Søster bidraget til, at de unge følte sig hjemme og glade i Skolen. — Naar fremmede kom til Højskolen, saa vilde Kold, at de skulde føle sig som hjemme, de skulde være saa fri, at de uden Opfordring hængte Rejsetøjet op og satte sig i Skolen og ved Middagsbordet; men det var ikke alle, der kunde gøre dette. Naar da en uhykkommen Lærling eller en fremmed, der vilde besøge Skolen, stod noget forlegen og undselig, saa kunde Povlsen og Marie Kold saa godt hjælpe til rette og saa det forlegne jaget paa Døren. — I ikke saa faa Aar maatte Kold overlade de egentlige Kundskabsfag til sine Hjælpere, han havde nok at gøre foruden. I disse Fag, som jo nødvendigt maa med paa en Højskole, sled Povlsen med en sjælden Ihærdighed. Navnlig paa Hindsholm havde han meget travlt, fra tidlig Morgen til sildre Aften var han næsten afbrudt beskæftiget, snart i Højskolen og snart i Børneskolen, og flere af de Ting, han foredrog, maatte endda nødvendigt kræve Forberedelse, f. Eks. Fysik og Kemi. — Naar Kold, navnlig i de første Aar, var noget haard og streng og undertiden traf at støde Folk, ogsaa Benner, for Hovedet og gøre dem vrede, saa kunde Povlsen saa godt, uden at krænke Sandheden, og vist undertiden uden at vide det selv, gøre alt godt igen og læge Saaret; dette har han gjort mere end en Gang. Naar jeg tænker paa Kolds og Povlsens Samvirken, saa maa jeg mindes, hvad Grundtvig skrev, da Ingemann var død:

„Her jævnsides Løbebaner
har med Aler altid Baner“.

2. Udtalelser af Kold.

Der er Folk, som med halv eller hel Foragt ser ned paa det legemlige Arbejde og paa dem, der har med det at gøre; det er Hovmod og Dumhed i Forening, der giver saadanne Dju. Det legemlige Arbejde bør hædres og ikke haanes, det er sundt for Legeme og Sjæl, og det maa jo nødvendigt gøres, ellers saa det nok galt ud for os alle sammen, ogsaa for dem, der i Uforstand ser ned derpaa. Dersom vore Bogmænd kunde komme over at arbejde med Hænderne i den fri og friske Luft, blot lidt hver Dag, saa er jeg sikker paa, at vi vilde saa ganske anderledes friske og dygtige Videnskabsmænd, Politikere, Præster, Lærere o. s. v. Det samme gælder naturligvis Kvinderne; dersom jeg fik Dje paa en Frøken med en Mælkebøtte paa Hovedet, saa vilde det for mig være et meget smukt Syn. Jo mere vi bruger vore Kræfter, jo flere faar vi; det er saa godt at arbejde sig træt, spise sig mæt og sove sig let.

Hvis jeg var Herremænd, og jeg saa havde den Mening, som mange Herremænd har, at jeg gerne vilde holde Bonden nede, saa vilde jeg forære enhver af mine Bønder en blød Sofa, et Par fine broderede Morgenstøv og en lang Pibe. Kunde jeg saa dem bort fra Arbejdsomhed og Nøjsomhed, kunde jeg saa dem til at blive dovne Sofabønder, saa havde jeg Magten, saa skulde jeg nok naa at holde dem nede.

Der er en Skole i Køkken og i Kælder, i Stalden og i Marken, den maa vi endelig ikke lade vore Børn forsømme; vi gør da Uret baade imod dem og imod Samfundet. Hvorfor er den tykke Arbejder saa snild i mange Retninger? Jo jeg har paa min Rejse i Thykland opdaget Grunden: Det er meget almindeligt, at Børnene der leger med en lille Skovl, Spade, Bør, o. s. v.; men idet de saadan leger Arbejde, faar de lidt efter lidt et let og godt Haandelag, det kommer ligesom af sig selv. Vi gør vel imod Børnene, naar vi hjælper dem til et saadant Haandelag, det gavner dem i deres Arbejde siden, ikke at tale om det sjælelige Udbytte de faar ved at færdes i den Skole, jeg nævnte.

Vore Friskolelærere skulde gerne have saa megen Jord, at de kunde holde en Ko. Det er jo den halve Føde at have en Ko; og det er saa legemligt sundt og aandeligt fortristende for dem at saa fat i noget Legemsarbejde efter Skoletiden. Ja jeg har en Grund til: Naar Friskolelærerne saadan bliver Husmænd, saa kan de bedre

holde dem paa det jævne og blive ved at stille sig lige med den Befolkning, de arbejder imellem. De maa ikke blive fine Herrer, der spadserer i Byen efter Skoletid med stive Flipper og lang Bibe.

Forleden Dag var der en Løjtnant i Odense, som sagde: „Det er et dejligt Vejr i Dag!“ „Ja“, blev der svaret, „men Bønderne ønsker dog Regn“. Da kom Løjtnanten med den vise Bemærkning: „Vi skulde da vel ikke ønske Regn for de forbandede Bønderes Skyld!“ Se denne Udtalelse var ukærlig, hovmodig og meget dum.

Vi havde i Halvtredserne nogle gode Aar her i Danmark; her blev avlet godt, og Priserne var høje. Disse gode Aar kunde mange Fynboere ikke taale, og det gik vel sagtens ikke bedre andre Steder. Paa mange Egne i Fyn kom man til at kappes om, hvem der kunde skaffe sig det fineste Stuehus, det fineste Kjøretøj og de fineste Klæder; man kappedes om, hvem der kunde gøre de flotteste Gilder og lignende; man var ved at blive borte i alt dette. Jeg fik den Opfattelse, at Folk ikke kunde taale mange saadanne gode Aar, og jeg bad derfor om et daarligt Aar; mange trængte til en lille Staudsning, og til at faa Djænele op. Det er slet ikke saa let for vi Mennesker at taale gode Tider, og at bruge det Gode, der er os betroet, paa rette Maade. Selv for livsvakte Folk kan det knibe stærkt, men i Reglen kan de dog bedst, og hvis de ikke kan, saa bør de skamme dem. Jeg siger derfor, og har sagt det samme før: naar Vel-

stand kommer til en Egn før Livet, saa er der Fare paa Færde; gid Livet alle Vegne maatte komme først!

Den Deling af en Familje, som Borgestuerne volder, er unaturlig og i aller højeste Grad urigtig. Borgestuerne er ikke de gode Manders Vært; hvor meget ondt og daarligt, der ved dem avles i et Folks Liv, det kan ingen af os afgøre, men det er sikkerlig ikke lidt.

Det er i mange Maader en omvendt Verden, vi lever i: Der sidder Skolelæreren mellem Børnene og har saa travlt med at høre og spørge; og der sidder Børnene og har saa travlt med at fortælle og svare. Men Børnene, som véd mindst, burde høre og spørge, og Skolelæreren, som véd mest, burde fortælle og svare. Endvidere: Der gaar Husbond og Madmoder og passer saa nøje paa, at Tjenerne bestiller dygtig meget; og der gaar Tjenerne og passer paa, at de faar god Løn, god Kost og tilbørlig Frihed. Men disse Ting burde Husbond og Madmoder særligt tage sig af, og dette, at der bliver bestilt noget, og at det gaar godt med Husbonds og Madmoders Sager, burde særligt ligge Tjenerne paa Sinde.

Alle Mennesker fristes mer eller mindre til at spille Komædie, til at gaa ud af deres gode Skind, til at forstille sig overfor andre, til at sige et og mene et andet; og de fleste giver mer eller mindre efter for Fri-

stelsen. Fine Folk forstiller sig paa deres Vis, og naar alt kommer til alt, saa er det dog nok dem, der spiller mest Komædie. Men ogsaa jævne Folk er med: De skammer dem f. Eks. ved deres jævne Sæder og vil strue sig op og være „dannede“, naar de kommer til fine Folk; de forestiller mere fromme, end de i Virkeligheden er, naar de kommer til Præsten, o. s. v. Det gaar ikke sjældent saaledes, at naar en Bønde skal ind til en Præst, saa bliver Bonden i Forstuen, og kun et Spøgelse kommer ind til Præsten. Men alt dette er ikke i sin Orden; vi maa opdrages til at være sande og naturlige, til at vise os akkurat, som vi er, og ikke en Smule anderledes. De gamle sagde: „Kend dig selv!“ og det var et godt Raad; men der bør føjes til: „Vær dig selv!“ det er lige saa vigtigt.

Karlene paa en Højskole skalde helst jage den Forestilling paa Døren, at de er Elever, ellers kan de let blive opblæste og komme til at bilde sig noget stort ind. Jeg vil raade Dem til at tænke som saa: „Vi er nogle Bønderkarle, som opholder os i nogle Maaneder hos Bonden Kristen Mikkelsen Kold i Hjalteje. Vi hjælper ham lidt med hans Bedrift, vi samtaler inde og ude, vi hører Foredrag, vi øver os i Skrivning, Regning og flige Ting; og naar disse Maanedre er forbi, saa drager vi hver til sit, tager fat paa vor Gerning og er de samme jævne Karle som før“.

Mange Forældre har saa travlt med at give deres

Børn en vis udbortes Dannelse; men de glemmer alt for tit, at den Dannelse, der ikke kommer indefra, der ikke er sand og naturlig, den fortjener ikke Navnet, den bærer. Giver jeg et lille Barn en Gave, saa har jeg Tak nok, naar jeg ser, at Gaven glæder Barnet, og jeg ønsket ikke, at høre dette kedelige: „Hvad siger du? siger du Tak!“ Den Tak, der saadan skal presses af Barnet, sætter jeg ingen Pris paa. Naar den lille bliver lidt større, saa kommer Ordet „Tak“ ligesom af sig selv, og først da har det Værdi; men husk paa, at det har ingen Hast; vi skal ikke lære vore Børn at spille Komedie for at tilfredsstille de ufornuftige blandt de ældre. — Kommer et Barn til mig i et Trinde, og Ordene, der lyder, er Barnets egne, selv om de maasse er sammensatte en Smule fejlagtigt og klodset, saa bliver jeg meget mere glad, end naar et andet Barn kommer og distet op med en pyntelig lille Tale, som tydeligt nok er en tillært Leksie fra Hjemmet. — Forældre, som i Hjemmet holder mange Forelæsninger for deres Børn, for at faa dem til at være pæne og dannede, naar de kommer ud, kan forresten let træffe at blive til Latter. Det er jo nemlig saa, at Børn er Børn, og at Naturen let gaar over Opmagtigheden. Saaledes var der, f. Eks., en Kone, som brugte at slikke sin lille Piges Fingre efter Maaltidet; men en Dag skulde de til Gilde, og da sagde Moderen: „I Dag skal vi spise imellem saa mange Folk; lad mig saa se, at du er en pæn Pige og ikke beder mig om at slikke dine Fingre“. Den lille lovede godt; men da hun havde affpist, rakte hun alle ti Fingre i Bejret og raabte højt: „Moder! hvem skal saa slikke

mine Fingre i Dag?" Alle i Stuen so, men Konen blev flov.

Naar Børn bliver forfnytte, saa er det ikke rigtigt at stoppe dem med Suffer og Ublestiver, for at faa dem glade; det er meget bedre at tale med dem, høre og fortælle for dem. Ordet kan bedst faa os til at glemme Hjærtets Suk og Sorg, Ordet formaar bedst at glæde et Menneske; og at det er saa, det har det lille Barn godt af at lære. — Det gælder om at lede det bedrøvede Barns Tanker bort fra Sorgens Genstand og hen til noget andet, der kan glæde. I denne Retning har forresten de fleste Mødre et godt Greb, maaste det for mange af dem er ubevidst; „se“, siger de, „der er lille Mis! se Hesten ude i Gaarden! se dog den sønne Blomst!“ o. s. v. Denne Fremgangsmaade er rigtig, og at Mødrene saa let finder paa at bruge den, det er godt.

Er min Kone bedrøvet, saa vil jeg sige til hende: „Hvorfor er du bedrøvet? se dig om, du er jo omgivet af tusinde og atter tusinde Vidnesbyrd om Guds Årelighed!“ Men er mit Barn bedrøvet, saa vil jeg sige: „Kom, saa skal jeg fortælle dig en Historie!“

Det er noget forunderlig godt, ja en stor Betsignelse for et Menneske at have Børn. Da jeg var ugift, havde jeg nok en Smule Begreb derom; men først nu, efter at jeg selv har faaet Børn, kan jeg tilfulde forstå det.

Naar vi fortæller for Børn, saa danner de dem et Billede af de Personer, der optræder i Historien; og af de gode Stikkelser danner de dem et smukt Billede. Vil vi saa, naar Fortællingen er endt, vise dem f. Eks. et bibelsk eller fædrelandsk Billede, da maa dette være smukt, ellers maa vi helst lade dem nøjes med deres eget Fantasi-billede. Jeg har en Gang vist en lille Dreng et daarligt Træsnit, der forestillede Frelseren; men jeg skulde helst have ladet det være; den lille slog nemlig Hænderne sammen og udbrød i stor Forbavselse: „Nej, var han ikke kønner!“ Siden den Tid har jeg ikke kunnet lide at vise Børn daarlige Billeder.

Barnet vil have Verden befolket; de levende Skabninger, som vandrer synligt omkring, er ikke nok; nej Luften, Havet og Højene maa befolkes med. Lad kun de smaa i den skønne trostydige Alder leve i den Forestilling; de kan da bedre i en senere Alder holde den Tro fast, at der er en usynlig Verden, og at en hel Hærskare af gode og onde Aander omgiver os ved Dag og ved Nat.

Barne-Fantasien kan synes at være grusom; de smaa klapper jo i Hænderne, jubler og fryder sig under Fortællingen, naar den sæle Hæls kommer i Spigertønden, i Ormhullet, i den kogende Keddel, bliver revet ihjel af vilde Heste, eller lignende; jo værre jo bedre. Men lad os se nøjere til. Det er det onde, Barnet hader.

Lad os ikke se ad de smaa; det var godt, om vi ældre hadede det onde mere, end vi gør.

Mindre Børn har kun to Slags Mennesker i deres Forestilling, det er onde og gode; de kender ikke nogen Mellemslags. Men i dette Børnesyn er et Fingerpeg, som det nok kan lønne sig at lægge Mærke til: I Begyndelsen, da Adam og Eva var helt gode, da var der nogle andre, som var helt onde, nemlig Djævlene. Det onde og det gode, som nu saa unaturligt er blandet sammen i Menneskelivet, det gærer ud fra hinanden under Udviklingen; og Enden bliver den, at der atter er to Slags: De fordømte, som er helt onde, og de salige, som er helt gode.

Lad kun den raske Dreng fantasere! Lad ham kun sætte Maalet højt! Menneskelivets Maalet er jo dog i Virkeligheden et højt Maalet. Den Dreng, der ikke naar videre med sin Fantasi, end til Forestillingen om at staa bag ved en Dist, spise nogle Rosiner og sælge Resten, han bliver næppe til noget i Verden.

Naar Drengen er i den saakaldte Bømmelalder, naar han slaar sig for Ørystet og siger: Jeg stikker ikke op for en raadden Kartoffel!" saa har han godt af at arbejde med Hænderne og slide i Kundstabsfagene; men Hjærtet er i den Tid mindre modtageligt for aandelige

Indtryk, end det var i Barnealderen og senere kan ventes at blive igen.

De fleste Børn lærer at læse alt for tidlig. Maatte bare de smaa høre i nogle Aar, førend de begyndte at læse, saa skulde De se en Slægt vokse op, der kunde tro og handle.

Børneopdragelsen er Forældrenes Sag. Dette Ansvar maa Staten ikke tage fra rette vedkommende, og Fader og Moder maa ikke skyde det fra sig. Det er jo her i Danmark blevet en meget almindelig Mening, at naar Forældrene blot sørger for Klæder og Mad til Børnene, saa har de ikke stort mere at gøre som Opdragere; den aandelige Side af Opdragelsen tager Staten sig af, og herfra maa Forældrene helst holde deres Fingre. Men denne Opfattelse er saa forklert som noget i Verden kan være. Nej danske Forældre maa lære at sige, ja sige med hele Hjærtets Alvor og Varme: „Den vigtigste Side af vore Børns Opdragelse vil vi ikke overlade til en fremmed Magt, der ikke elsker og ikke kan elske de smaa, som er os betroet. Vi holder af dem og derfor kan vi bedst opelske dem; i en saa vigtig Sag vil vi ikke træde til Side og blot nøjes med at sé til. Vi overtager det hele og fulde Ansvar for vore Børns Opdragelse; og trænger vi til Hjælp, saa vil vi selv skaffe denne Hjælp, Staten maa helst holde sine Fingre derfra“. Se, i en saadan Tale er der Mening; naar blot nogle saa Familjer i ethvert Sogn i Danmark lærer

at sige saaledes, saa er vi i Sandhed inde paa Oplysningens Vej.

Staten tog ved sin Skole Børnene bort fra Forældrene; Fristolen skal føre dem tilbage til Forældrene igen. Ja jeg, som har virket en Del for at faa Børne-Fristolen i Gang, jeg siger om denne Skole, at den kun bør være et Obergangsled. Det naturlige og rigtige er, at Børnene i den egentlige Barnealder, opdrages og oplæres af Fader og Moder. De smaa ligner meget Sivet og Røret, der let bøjer sig for alle Vinde; derfor maa de helst vokse op i Vy af Hjemmet. Naar de siden kommer til stels Aar og Alder, som man siger, saa maa de ud af Reden, de har godt af at komme ud og se sig om i Verden; saa skal de ogsaa i Skole, Ungdomstiden er egentlig den rigtige Skoletid. Jeg har det Haab, at adskillige af de mere udviklede Forældre snart vil begynde selv at holde Skole for deres Børn i Hjemmet. Den Sag er ikke saa farlig, som mange tror. Gerningen kan nok passes alligevel; der holdes Skole under Arbejdet i Marken, i Bærkstedet og i Røkkenet, Karlen, Bigen, gamle Bedstefader og Bedstemoder hjælper til; der holdes Skole ved Bordet og i Mørkningen, i Regnvej, om Søndagen o. s. v. Naar blot det tages ganske jævnt og naturligt paa Tingene, saa vil det gaa ligesom af sig selv, og Forældrene vil finde, at de faar et langt større personligt Udbytte, end de havde ventet. Det er muligt, at selv temmelig udviklede Forældre vil føle Trang til en Skole, hvor de større Børn, i 11—14 Aars Alderen, kan gaa hen for at faa nogle flere Kundskaber,

end Tiden i Hjemmet vil tillade at give; men dette kan ogsaa nok gaa an, naar der til denne Hjælp tages en Mand eller Kvinde, som kan give disse Rundskaber, uden at gøre Børnene sjælelig Fortræd. Se, hvad jeg her har paaapeget, det er et Maal, som der bør stiles imod; men endnu har vi kun saa smaat begyndt at vandre paa Vejen, og Verden er jo meget ufuldkommen; vi maa derfor endnu i mange Aar have Børneskoler, og nogle Forældre bliver der maaske altid, som ikke kan undvære dem. Hvad vi foreløbig har at gøre, det er, at faa saa mange Friskoler i Gang som muligt.

De gamle Romere manglede Kvinder i deres nybyggede Stad. De foranstaltede da en Kampleg, og under denne tog de Kvinderne, som var Tilskuere, løb ind i Byen med dem og lukkede Portene. Saaledes har Almueskolen her hos os taget Børnene med Magt fra Forældrene. — Men da Kvinderne havde været i nogen Tid hos Romerne, saa fik de Frihed til at gaa, om de vilde; da viste sig det Særsyn, at de helst vilde blive. En saadan Frihed tør Almueskolen ikke give; den tør ikke stole paa, at Børnene vil blive, saaledes som Kvinderne i Rom; snarere frygter den for, at de gaar alle sammen.

Naar man taler om at reformere, saa er jo Meningen den, at noget daarligt og urigtigt, som i Tidernes Løb har hæftet sig til noget godt og rigtigt, maa ryddes til Side, for at dette oprindelige gode kan komme frem.

Saaledes kan man tale om kirkelig Reformation; der er noget oprindeligt godt at drage frem, nemlig Sakramenterne med Livsordene fra Herren. Men prøv paa, at reformere Almueskolen; det vil gaa Dem, som naar man piller et Løg: Naar et Løg er taget bort, saa er der nok et, og naar alle Løg er taget bort, saa er der — intet tilbage.

Paa mine Vandringer omkring i Danmark, har det tit staaet mig, at den gamle i Raffeløvnskroen, som aldrig havde gaaet i Almueskolen, i Reglen var mere livlig og frisk, hjærtelig og troende, aandsberørt og poetisk anlagt, mere aabenhjærtet og mindre mistænksom, end den midaldrende, der havde gaaet i Almueskolen og var bleven stemt tør, udmarvet og aandsforladt i denne kedelige Trædemølle.

Skolen maa være hjemlig for Børnene, saa de kan føle dem fri og være naturlige. Ogsaa den ydre Udstyrrelse har en Del at sige i denne Retning. Det er ikke heldigt, naar det lille Barn kommer i Skole og straks føler sig sat ligesom ind i en hel anden Verden, ibet der ikke er et eneste Stykke Møbel, der ligner Faders og Moders der hjemme. Skolestuen bør saa meget som muligt ligne en almindelig Dagligstue.

Det er jo den grundtvigske Retning, der har begyndt paa Fristolerne; men naar de andre Retninger faar set

lidt paa os, saa tager de ogsaa fat paa deres Vis, og vi faar da Fristoler af forskellig Slags. Dette er i sin gode Orden; men en Fordel er det for os, at vi kom først, vi faar nemlig derved den bedste Del af Folket paa vor Side.

Det gør ikke noget, at vi overhører Børnene i Regning, Læsning, Landkort og slige Ting; men de Ord, der tales til Hjærtelivet, maa ikke pumpes op igen ved den utidige Overhøring. Barnet skal have samme Ret som de ældre til at høre og gemme; Eksamen i Hjærtefager er en skrækkelig Uting.

Lærerskifte i en Skole kan jo nok træffe at føre Ulemper med sig; men det er ikke saa slemt, som mange tror; ja tit kan det være gavnligt. Den ny Lærer har ny Historier, han fortæller og fantaserer paa sin Maade, og Børnene retter sig og lytter. Hvad den aandelige Side af Undervisningen angaar, da tabes der vist ikke noget ved at skifte, naar da den ny Lærer er en flink Mand og underviser i samme Mand som den gamle. Derimod bliver der en Smule Standsnings med Hensyn til Kundskaberne, indtil den ny Lærer og Børnene har lært hinanden at kende; og hvad det angaar med at samle Ungdommen, da vil det vel nok i Reglen være det heldigste, at en Lærer bliver i længere Tid paa en Egn.

De unge Mennesker, som vil være Friskolelærere, bør ikke søge deres Udbannelse paa vore Seminarier; Eksamens-Nanden, som der er raadende, kan ikke forliges med Friskolens Aand. Nej de skal helst ty til en god Folke-Højskole, hvor Friskolens Aand er raadende. Naar de da der har rustet sig til at tage fat, saa ser de ind til ældre Friskolelærere, som er i Gang med Sagerne, lærer noget af dem, og derefter begynder de. Men saa efter nogle faa Aars Forløb, vil de føle Trang til at komme nok en Gang paa Højskole; de ved da, hvad de mangler, og dette sidste Højskolebesøg kan blive meget frugtbart for dem.

Grundtvig har en Gang sagt til mig: „Ja Kold! den Tid vil komme, og den har jo begyndt, da dette Sammensurium, vi nu har i Folketirken, for en Del vil høre op; Folk vil stilles og samles igen, som de er trosenige til. En saadan Bevægelse er rigtig og god. Men naar denne Adskillelse kommer i Kirken, saa maa vi sørge for, at ikke en lignende finder Sted ogsaa i Folkelivet; navnlig bør vi gøre meget for, at vi i Skolen kan holde Forbindelsen vedlige med det øvrige danske Folk“. Denne Udtalelse af Grundtvig bør vi vistnok lægge nøje Mærke til.

Grundtvig har sagt om Fynboerne, at de er Danmarks Fantasifolk, om Thyderne, at de er vore Forstandsfolk, og om Sjællænderne, at de er vore Hjærtfolk. Denne Dom er rigtig. Fynboerne er aabenbart de hurtig-

tigste til at gribe de ny Tanker, de er Aandens Banebrydere i vort Folk. Derfor maatte jeg, skønt jeg er en Syde, have min Virkeplads paa Fyn, det var jo nemlig noget nyt, jeg vilde have frem. At Sjællænderne er vore Hjærtesfolk, det har jeg saa let ved at gaa ind paa, naar jeg, foruden mit øvrige Kendskab til dem, tænker paa en sjællandsk Pige, som jeg paa en af mine Vandringer derovre kom til at følges med en Morgenstund. Hun havde tjent i flere Aar hos Ingemann i Sorø; men der var ganske vist en forunderlig Varme og Hjærtelighed i de simple og jævne Ord, hvormed hun tolkede for mig sin store Kærlighed til og Højagtelse for Ingemann og hans Kone.

Det er bleven sagt, at Kvinden er Livet i Huset, og det er et sandt Ord. Kvinden, men da navnlig Konen i Huset, har en meget stor Magt over Aanden og Tonen i Familjekredsen. Er Konen i Huset en from og glad Kvinde, saa skinner Solen i Stuen, og der er godt at være; men er hun det modsatte af from og glad, saa skjules Solen af graa og mørke Skyer, Luften bliver tung og trykkende derinde. Derfor maa vore unge Piger paa Højskole; naar mange af dem bliver fromme og glade, da vil det med Tiden kendes, saa det har noget at sige, baade i vore Hjem og i vort Folkeliv. En Pige-Højskole er noget af det skønneste, man kan faa at se, og af disse Skoler venter jeg mig meget.

Jo mere vi Mennesker kan faa Lykke til at give

os hen i barulig Tro paa Gud Fader, jo mere vi kan komme afsted med at stole paa hans Betsignelse, ogsaa i det smaa og timelige, stole paa, at han vil gøre Vælet i Klassen drøjt, at „skabe han Munde, saa skaber han Mad;“ — jo mere vi kan komme ind paa dette, jo mere Glæde og Frejdighed faar vi. Tør vi slet ikke tro os frem, men vil vi for hvert et Skridt, vi gør, regne og kun regne, da øjner vi Skygge og atter Skygge paa vor Vej, vi bliver modløse, og Daadskraften svinder bort.

Tre Ting lærte jeg i Smyrna, og jeg fik megen Nytte deraf som Højskolemand. Jeg lærte at hjælpe mig igennem med lidt; den Værdom var meget nødvendig for mig. Jeg lærte at betragte Menneskeheden som en stor Slægt, der har et fælles Maal; jeg fik et mere udvidet Syn i denne Retning; her hjemme kan Synet træffe at blive vel snævert. Og endelig lærte jeg at tie stille. Hvis jeg var bleven ved med at tale, som jeg havde begyndt, før jeg rejste bort, da var jeg bleven fuldstændig tom paa nogle saa Aar, og saa havde jeg dermed været færdig. Men i Smyrna kom jeg i en god Skole; i de fem Aar talte jeg ikke mange Ord om aandelige Spørgsmaal, og saadan at tie, tænke og gemme i nogle Aar, det var godt, ja nødvendigt for mig.

Det er vistnok saa, at ikke saa faa unge Mennesker har høstet et godt aandeligt Udbytte paa en Rejse i fremmede Lande; men at vende sit Fædreland Ryggen for bestandigt, det har sine meget store Farer. Det kan

endda træffe at gaa ganske godt for de voksne, der vandrer ud, f. Eks. til Amerika. De tager nemlig med sig Minderne fra Folke- og Menighedslivet i deres Fædres Land, og disse Minder har en stor Kraft til at bære oppe; men Børnene, — ja de staar Fare for at blive nogle Krøblinger i aandelig Henseende.*)

Der tales saa meget om Frihed og Frisind, men der tales ogsaa mange utilbørlige Ord derom. Den Frihedsretning, der er blind og døv overfor Aandens Gerning i Folket og kun vil timelig, ja maaste kødelig Frihed, den har ikke Guds Betsignelse med sig, og der er ikke Grøde i den. En ægte Frihedsmand vil ikke alene have de bundne Kræfter frigjorte i timelig Henseende; men Frihed i Aandens Verden ligger ham meget stærkt paa Sinde; han ser, at denne Frihed er en nødvendig Betsignelse for, at Folket kan blive dygtigt og lykkeligt. Han er frigjort i sit indre; han under andre den samme Frihed, som han selv ønsker at nyde; han er frisindet overfor dem, der har en anden Mening end han, overfor sine undergivne og sine Husfæller. Ja disse Ting, jeg sidst nævnte, maa ogsaa tages med; hører jeg om en Mand, som har Ord for at være Frihedsmand, at han er en Husstyran, saa siger jeg: „I tager fejl, Godtfolk, han er ikke en frisindet Mand!“

*) Her bør dog maasse bemærkes, at denne Uttring falbt førend man ved Børneskolen, Højskolen og Videnskolen begyndte at arbejde i dansk-frisindet Land mellem vore Landmænd i Amerika.

Vi har mange Mandfolk, men kun faa Mænd. En Mand er en Personlighed; han er hverken Etko eller Ake, han ved, hvad han vil, og vil, hvad han ved.

Et Raad vil jeg give Dem, det er kun kort, men det er godt; det skal lyde saaledes: Sig aldrig ja med Munden, naar Hjertet siger nej! — Meget i Verden vilde se anderledes og bedre ud, hvis alle fulgte denne gode Regel.

Et livligt og begavet Menneske kan ikke nøjes med at æde og drikke, arbejde, sove og tilsidst dø. Gaar han ikke fat paa Livet, saa staar han fare for at lade sig gribe af Sværmeriet, og navnlig fristes han af Flasken; derfor taler vi saa tit om, at den eller den er et forfaldent Geni.

Naar en Slægt lever uberørt af Livet, og det saa ster, at der gaar Hul i denne Slægt, at nogle vender sig til den gode Side, da hænder det ikke saa sjældent, at de, der ikke vil med, bliver de ivrigste Modstandere.

Mere end én har beklaget for sig selv og andre, at han ikke kan tale saa livligt og godt om aandelige Spørgsmaal til sine nære paarsørende, som til andre; og jeg maa tilstaa, at det gaar ikke mig et Haar bedre. En af Grundene til dette Særshyn er dog vistnok den,

at nære Slægtninge er saa lidt forskellige i deres Natur-Anlæg, de er nemlig mindre forskellige, end man skulde tro. Naar to Mennesker, som begge vil det bedste, er en Del forstelligt anlagte, naar det ene har, hvad det andet mangler, og omvendt, saa kan der i Reglen komme en ganske livlig og frugtbar Samtale og Tanke-Udveksling i Gang. Derfor er det meget godt, naar Mand og Kone er noget forskellige i deres Natur-Anlæg.

Vi lærte i vor Barndom, at et Menneske har fem Sanser. Det er nu egentlig ikke rigtigt; Lugten og Smagen er en Følelse, og saaledes faar vi kun tre Sanser, hvormed vi griber den legemlige Verden, nemlig Synet, Hørelsen og Følelsen. I lige Maade har vi tre sjælelige Sanser, hvormed vi griber Aandens Verden, det er Fantasi, Følelse og Forstand.

Jeg synes ikke saa godt om de Præster, der kaster Tilhørerne højt op i Luften om Søndagen; der maa nemlig komme et slemt Dump bagefter, og det er ikke godt. Bedst synes jeg om den Slags Præster, der har Evne til at lette Tilhørerne en lille bitte Smule opad, men paa en saadan Maade, at der hvor de kommer op, der bliver de staaende. Af vore Præster er der især to, som kan gøre dette ved mig, og derfor vil jeg saa gerne høre dem; det er Grundtvig og Biskop Nierregaard.

Vi har hist og her i Landet nogle Embedsmænd, ogsaa Præster og Skolelærere, der sidder med Anskuelser

fra Frederik den sjettes Tid. Disse Folk kan man næsten komme til at ynke. Hvad skal de arme Mennesker gøre? Søger de at bøje af og finde dem til rette i Tiden med sit Frihedsrøre, saa er det jo strængt for dem; men gør de ikke dette, saa maa de finde dem i at gaa imellem os som Spøgelser, som Gengangere fra en svunden Tid.

Naar Fejl hos Menneskene drages frem og revses i en Bog, i et Skuespil, i et Foredrag eller i en Prædiken, saa har Folk saa let ved at skyde fra sig og mene, at Nabo og Genbo kan have godt af en saadan Tugtelse, til dem passer den udmærket, men ikke til én selv. „Idag fik de!“ sagde en Mand en Gang udenfor Kirkedøren. „Hvem fik?“ blev der spurgt. „De vantro“, svarede Manden, idet han af Glæde gned sine Hænder. En Kone sagde en Gang til mig: „De skulde rigtignok høre vor Præst, han kan tale de store til, saa det har noget at sige, han kan gi'e dem“. „Ja men det er jo galt“, bemærkede jeg, „de store kommer ikke i Kirken, og altsaa gaar det saaledes, at de, der ikke møder, de faar, og de, der møder, faar ikke“.

Naar vi kan nøjes med at gøre godt i Fantasien, saa er der ingen Ende paa vor Gudgørenhed; men naar der skal handles, naar Haand og Mund skal følges ad, saa kniber det. Dette gælder allevegne, til alle Tider, og mer eller mindre alle Mennesker. Men værst gaar det maaste dog med de Forfætter om Dyd og gode Ger-

ninger, der kommer frem i et Teater. Et rigtigt Teater-Menneske kommer let til at opfatte Livet vel meget som et Skuespil. Hvis H. C. Andersens smukke Historie: „Den lille Pige med Svovlstikkerne“, bliver opført paa det kongelige Teater, saa vil mere end én fin Frue græde ti Lømmetørklæder vaade, og det vil lyde med graadkvalt Stemme: „Den stakkels fattige Pige, som maatte sidde udenfor paa Trappen og fryse ihjel, medens de rige havde det saa varmt og godt i deres hyggelige Stue! Hvis jeg traf saadan et stakkels Barn udenfor mit Hjem, saa vilde jeg tage det ind i min Stue, det skulde varmes, have Mad, Klæder og smukke Foræringer“. Men naar de samme Fruer Dagen efter møder nogle fattige Børn paa Østergade, saa kan det godt falde dem ind at sige: „Uh, det er rædsomt, at man skal møde de pjaltede Tigger-Unger i denne Gade, som er for Honoratiorens! Politiet gør ikke sin Pligt!“

At leve for sig selv alene og ikke bryde sig en Smule om andre, det er et elendig Liv; Lykken og Glæden flygter da bort, men Mismod og Rødsommelighed melder sig som Følgesvende. Jo mere vi kan glemme os selv og leve for andre, jo mere vokser vi og nærmer os det fuldkomne, jo mere Glæde kommer der ind i vort Liv.

Det er bleven sagt om mig, at jeg roser mig selv; men dette beror paa en Misforstaaelse. Falsk Beskedenhed kan jeg ikke lide, den hører jo Løgnens Verden til; derfor siger jeg rent ud, hvad jeg mener om mig selv

og min Virksomhed, og i mange Tilfælde kan jeg bedre end andre sælde en rigtig Dom i dette Stykke. — Og saa er det bleven sagt, at jeg stoler for meget paa egen Kraft; men atter her dømmes man for strengt. Jeg ved saa godt, at det er Gud, der bruger mig som sit Redskab, og at jeg intet er og intet kan, uden hans Hjælp; men jeg holder ikke af at sige dette ved enhver rimelig og urimelig Vejlighed, som enkelte har for Skik at gøre; det bliver let til Pjank, og der maa ikke pjaekes i alvorlige Sager.

Det kan være baade gavnligt og fornøjeligt at se sig om i Naturen, naar vi da ikke ser med saadanne Brillor, som én Kone gjorde. Hun førte ud en Sommerdag, og da hun kom forbi en frodig Havremark, sagde hun: „Det var da en dejlig Mark! desværre, jeg har ingen Havre!“ Lidt efter kom hun forbi en smul Ko, og hun udrød da: „Nej se dog! det var da en rar Ko! desværre, jeg har ingen Ko!“ Denne Vise blev hun ved at kvæde, men Glæde af Røreturen fik hun ikke. Til at fryde sig ved Naturen hører dette, at vi kan glæde os over, at andre har noget.

Staar De overfor et Vendepunkt i Livet, skal De tage en vigtig Beslutning angaaende en Tanke, der har meldt sig, om noget, De skal gøre, og ved De ikke, om denne Tanke er rigtig eller forkert, da bør De først og fremmest bede Vorherre om at give Klarhed. Men dernæst skal De høre Dem ad med Tanken som de gamle

bar dem ad, naar der blev banket paa Døren, de sagde: „Gaa din Vej, og kom igen, hvis du er et Menneske!“ Et Spøgelse bankede ikke tiere, men et Menneske bankede igen. Saaledes skal De prøve, at drive Tanken bort; men vil den ikke lade sig drive bort, kommer den atter og atter igen, saa er der megen Udsigt til, at den er rigtig. Endelig er det ogsaa godt, at lægge Mærke til, hvad det er i deres Indre, der bifalder Tanken. Hvis det bedste i Dem er med, og det daarlige imod, saa er den god; men den duer ikke, hvis det modsatte er Tilfældet.

Af onde og gode Aander er der baade større og mindre. Den mindste af de gode Aander siger saaledes: „Jeg vil beholde mit, men du skal ogsaa have Lov at beholde dit“.

Et Træ, som vokser op under megen Modgang, stærkt udsat for Stormene, bliver fast og kan taale haarde Bindstød, uden at rokke. Men et andet Træ, som vokser op i frodig Jord, i Ly og i Lø, det bliver slankt og ikke saa fast; kommer det til at staa ene, og bliver det rigtig udsat for Stormene, saa kniber det. I Menneskelivet gaar det ligesaa. Det kan være strængt nok at møde Modgang paa sin Vej, tit krymper vi os, naar Tornene stikker, tit bløder Saarene, og undertiden bløder de længe; men vi skal alligevel ikke knurre eller klage. Gud, som vil vort bedste, han tillader, at Modgang kommer, og at vi styrkes derved, det er sikkert nok.

Saadan skal vi ogsaa se og tænke, naar en god Sag, som vi elsker, møder Modgang, den luttres og hærdes derved.

Mennesket er skabt i Guds Billede; men ved Syndefaldet blev dette Billede sønderrevet og forfludret. Noget godt blev der dog tilbage, og denne Bevning kalder vi „det menneskelige“. Det onde, som kom ind i vor Natur, benævnes med flere Navne: „Rødet, den gamle Adam, det umenneskelige, det dyriste“. Udefra kommer to Kræfter til os; den ene Kraft vil frelse os, den anden drage os i Afgrunden, det er: „Det guddommelige“ og „det djævelske“. Ved Daaben fødes det menneskelige paany, det guddommelige indpodes deri, saa det faar Kraft til at sejre. Det dyriste kan vi ikke forsjage, det vil sige: vende Ryg til, frasisge os, sige nej til; det er os jo i Rødet baaret, det maa druknes og lues; det djævelske derimod, det kan vi, ved Guds Hjælp, forsjage. Altsaa: Det guddommelige skal modtages; det djævelske skal forsjages; det dyriste skal nedtrykkes, og det menneskelige skal oprejses.

For at vi kan udvikles i Kærlighed, maa vi leve i Samfund; vi trænger til at leve sammen med nogle, som vi kan elske, og som elsker os igen. Der er sørget saa godt for, at vi kan blive modtaget af et Samfund, naar vi fødes til Verden, nemlig Hjemmets Samfund. Her udvikles Kærligheds spirerne hos det lille Barn, det har let ved at finde sig til Rette i dette lille Samfund, men

et større kan det endnu ikke magte. Siden, naar Udviklingen bliver større, kan Kærligheden omfatte Folkesamfundet og Kristenmenigheden; men der maa begyndes i det smaa og i Hjemmet. Jo mere vor Kærlighed vokser, og vor Egenkærlighed tager af, jo større bliver vor Glæde. Hvem, der har erfaret dette, vil kunne forstaa, at der i de saliges Hjem skal være en Glæde, som har noget at sige; der har jo nemlig Kærligheden faaet fuldstændig Raaderum, og Egenkærligheden er helt borte. Men de vil ogsaa kunne forstaa, at hos de fordømte vil der være forfærdeligt at være; der har nemlig Egenkærligheden aldeles og fuldt ud taget Magten, og af Kærligheden er der ikke det mindste Spor, men altsaa heller ikke af Glæden. De kan faa et svagt Billede af Stillingen der ved at tænke paa en Flok arrige, snærende Binde-Hunde, der viser Tænder, knurrer og halser imod hinanden, idet hver vogter nøje paa sit, men staar med den største Øyst til at tage alt fra de andre.

Der bliver ingen Menneſter fordømt; det vil ſige: De Menneſter, ſom det gaar ſaa ulykkeligt, de er bleven Djævlene lig og er ſaaledes ikke Menneſter længer. De har hørt med Aandens Øre, og de har ſet de to Veje; de har med fuld Bevidſthed trodſet og forhærdet ſig; de har ſagt nej til Frelſen, og Gud vil ingen tvinge; de har gjort ſig ſkyldige i den ſtræffelige Synd, ſom Frelſeren omtaler, og om hvilken han ſiger, at den ikke kan forlades, hverken i dette eller i det tilkommende Liv; der er ikke en eneste lys eller varm Plet mere i deres Hjærte, kun Mørke og Kulde bor derinde; Guds billedet er aldeles

borte, der er ikke den mindste Smule Menneſtelighed tilbage. Se ſaa vidt kan det gaa! Lad os bede Gud bevare os! Men lad os tillige drage os det til Minde, at vi ikke ſkal være for raſte til at bryde Staven over vore Medmenneſter og til at dømme dem, ja at vi overhovedet ſlet ikke ſkal dømme, det er ikke vor Sag. Naar den hellige Gud ikke har opgivet et Menneſte, ſaa bør vi Syndere endnu mindre gøre det; og det er ſaa, at ſaalænge der er en Keſt tilbage af Gudsbilledet i et Menneſtehjærte, ſelv om den er nok ſaa lille, da er der Mulighed for Frelſe, og da venter Gud og arbejder for at drage det Menneſte til fig.

Der er Præſter, ſom ſlutter deres Prædiken ſaaledes: „Nu har I hørt, og dette Ord ſkal dømme jer paa den yderſte Dag, om I ikke vil tro“. Denne Tale er utilbørlig. Førſt maa der lægges Mærke til, om det er et levende Ord, Præſten taler, er Ordet dødt, ſaa gør det ingen Virkning, og den ſtrænge Tiltale paſſer da paa ingen Maade. Men dernæſt maa man ikke glemme, at ſelv om det er et levende Ord, der tales, ſaa kan det let hænde, at de fleſte af Tilhørerne kun hører med Røddoret; og Tiltalen paſſer kun til den, der hører det levende Ord med Hjærtets Ore, der føler for fuldt Alvor, at dette Ord er talt til ham, at nu eller aldrig maa det gode Valg gøres.

Det kan jo være ſtrængt nok at tænke paa Døden, og det ligger os alle nær at ghyse og grue noget for

denne underlige Overgang. Men for et troende Menneſte er Overgangen nu ellers ikke ſaa farlig en Sag. Naar en Udbandrer kommer til Amerika, ſaa omringes han jo af en hel Skare Bedragere, ſom næſten gør ham ør i Hovedet ved deres mange Tiltaab: „Hvor agter De Dem hen? Hvad mangler De? Kom til mig, jeg ſkal hjælpe Dem!“ o. ſ. v. Men træffer han ſaa i Stimmelen en trofaſt og paalidelig Landsmand, ſom han er anbefalet til, ſaa bliver han glad og rolig. Saaledes tror jeg ogſaa, at falſke Mænder vil ſøge at kalde og vinke os til ſig, naar vi har udaandet; men imellem de forſkellige Røſter, vil der lyde en Røſt, ſom den troende ſtraks og med Sikkerhed kender; det er Frelſeren, der kalder, og han vil føre ſin Ven til et Sted, hvor der er meget bedre at være end her. Et Guds Barn kan være ganſke rolig og helt frejdig. Overgangen er ikke ſaa ſtræng, den er uden Fare, og der er ikke Tale om at gaa vild, om at tage fejl af Vejen. — Naar vi ſaa kommer over til det gode Sted, hvor vi ſkal være, ſaa opſøger vi vore Slægtninge og gode Venner, og dette Møde vil være ſærdeles fornøjeligt. Jeg vil nu ſtraks ſpørge efter Morten Luthet og Grundtvig,*) de to Mænd kan jeg ſaa godt lide. — Naar De kommer over paa den anden Side, ſaa ſpørg kun efter mig; og vi mødes da igen, vi ſynger, ſamtaler og holder Foredrag, ligesom her; men vi er meget mere glade, og vi kan langt bedre baade høre og tale.

---

*) Saaledes gik det imidlertid ikke; Kold døde jo nemlig før Grundtvig.

Vi lever nu i Aandens Rige. Baade her paa Jorden og i de dødes Rige gør Aanden sin Gerning i Menneske-Hjærterne; der kaldes paa dem, som sover, og de troende udvikles. Men Tusindaarskriget, som Apostelen Johannes omtaler, det er Sønnens Rige. Naar den Tid kommer, skal de troende afdøde staa op af Gravene, — „salige er de, der faar Del i den første Opstandelse“ siger Johannes; — Frelseren vil da samle sine Benner, baade disse opstandne og de, der da lever, og i tusinde Aar vil han bo hos dem; men i den Tid skal Udviklingen gaa for sig med Ræmpestridt. Sidst kommer Faderens Rige, som varer ved uden nogen Ende. Dette Rige begynder paa den store Adskillelsens Dag, som vi kalder Dommens Dag eller Herrens Dag. Naar den store Dag kommer, saa har alle Mennesker hørt Evangeliet, enten her eller paa det Sted, hvor Aanden opholder sig, medens Legemet hviler i Graven; de har virkelig hørt, ikke med Rødsret alene, og de har haft Lejlighed til at gøre deres Balg; Herren har gjort for vor Frelse hvad han kunde, han vil jo ikke tvinge, og ingen skal have nogen Undskyldning at møde frem med. Men de troende har da udviklet sig, baade her paa Jorden, i de dødes Rige og i Tusindaarskriget, — udviklet sig i Sandhed og Ærlighed, fra Klarhed til Klarhed, udviklet sig saaledes, at de kan nyde Salighedsglæden i Faderhuset. Denne salige Glæde er nemlig saa uendelig rig og stor, at vi endnu slet ikke kan fatte og nyde den, vi maa først udvikles dertil. Men naar den Dag kommer, saa kan vi være med; det vil blive en Frøyd uden lige.

3. Tilleg.

Kolds Tale ved Bennemødet i København den 11. Septbr. 1866.

(Her efter „Blade i Mindetanken over Højskoleforstander
Krisken Mikkelisen Kold“, udgivet af Kl. Bernisen).

Ved „Det kirkelige Bennemøde i København den 11te September 1866“ sluttede Biskop Grundtvig sin Tale med følgende Ord: — jeg har derfor bedt Kold, den menneftelige og folkelige Oplysnings Hovedmand i Fyn, være faa god at fortælle os, hvorledes han kom ind paa sin frugtbare Løbebane, og hvorledes han betragter Skolefagen i det hele, baade Børnestolen og Stolen for de voksne, og jeg vil da kun føje en Begæring til, som jeg ellers aldrig gør til nogen Taler, den nemlig, at han ikke vil fatte sig for kort; ti denne Mand har tiet faa længe, at han vistnok har en god Del at sige os, og vi har, tror jeg, ogsaa gode Stunder at høre“.

Derefter talte Kold saaledes:

Ku har De allesammen hørt, at jeg skal til at tale, og De har ogsaa hørt, at jeg har faaet det Emne op-

givet, som jeg skal tale om, men om jeg kan det, er en hel anden Sag, og om jeg kan det her, er igen en hel anden Sag, ti vel er jeg ikke saa bange for Menneſkene her, men jeg kunde være bange for Stedet, ti jeg er ikke hjemme. Dersom jeg var hjemme og havde Lov til at dele dette Emne i 8 Afsnit og holde 8 Taler om det i 8 Dage, saa vilde jeg ikke være bange; men dels fordi jeg ikke er hjemme, og dels fordi jeg skal ſige Alting nu i dette Øjeblik, saa er det, jeg er bange for, at det skal gaa med mig, som der ſiges om de ſmaa Hunde, at de er hjemme stærke, og ude er de ikke til stort, men naar jeg ſkal prøve paa at tale, saa skal jeg, og dersom det viſer ſig, at jeg ikke kan, saa maa De derfor ikke tro, at jeg ikke kan det hjemme.

Det første Spørgsmaal, hvorledes jeg er kommen til folkelig Oplysning, kan jeg egenlig ikke beſvare, da jeg ikke har løbet om ved lærde Skoler, og langt mindre gaaet en igennem, som Grundtvig ſagde. At jeg er bleven Folkeoplyſer, er ogſaa en ſær Ting i vore Dage, men den Tid, der nu er, har heller aldrig været før, saa det er ikke ſaa ſært, at der ſter ny Ting i ny Tider. Hvorledes det da er gaaet til, at jeg er bleven en Folkeoplyſer, kan jeg grumme nemt beſvare dermed, at jeg er født dertil, men dette er jo dog ikke nok, det ſkulde jo ogſaa kaldes frem og udvikles hos mig, og det var det, jeg vilde fortælle, hvorledes det kom ſig, at det blev kaldt frem hos mig. At jeg er født med det, har jeg Gud at takke for, maatte ogſaa min Moder, ti hun var den første, der begyndte at fremtalde det hos mig. De maa derfor undſkyldte, at jeg begynder ſaa langt borte ſom med min Moder, men der er ſaa mange uøvede

Talere, der begynder med Adam og Eva, og De maa derfor skønne paa, at jeg har sparet Dem en lang Vej.

Jeg kan sige om min Moder, at hun var en aparte, en sær en; ingen af dem, der omgikkes hende, forstod hende, og jeg ved ikke, om hun forstod dem, men hun forstod dog temmelig godt, hvorledes de skulde hjælpes, naar de fejlede noget. Forsøvrigt tror jeg, at hun brød sig ikke om Mennesker, undtagen netop i den Retning at hjælpe dem, naar de fejlede noget. Hun søgte ikke Omgang med nogen, og jeg ved ikke, at hun har elsket noget andet Menneske end Pastor Agerbek; ham holdt hun saa meget af, at det var en hel ualmindelig Kærlighed. Hun græd, slog i Bordet og stændte paa alle andre Præster og Dplysere, naar hun kom i Tanker om Agerbek; som han var, skulde de andre være. Hun var den første, der begyndte at fremkalde en folkelig Dplysning hos mig, at gøre mig til folkelig Dplyser, og det gjorde hun, uden at hun vidste det, ti hun var ikke nær saa klog som jeg, og jeg er ikke nær klog nok. Min Moder var overordenlig dygtig baade til aandelig og legemlig Gerning; hun havde uafsladelig travlt med at arbejde, og hun var nødt dertil, ti mine Forældre var fra Begyndelsen af fattige Folk, men arbejdede sig efterhaanden op til at blive, hvad man kalder, velhavende. Naar vi Børn skulde lege, og vi ikke havde noget at lege med, saa laante hun os sit Fingervøl, og saa lavede vi Øste af Sand, og det blev vi ved med, saa længe, til det ikke længere var morsomt. Saa var der en og anden, og det var ofte mig, der var saa skarnagtig at ville more sig med at slaa de andres Øste om, og saa stete det ofte, at min Moder gav mig en Ørefigen og sagde: „Du er en grim

Dreng", men det var ogsaa mange Gange Tilfældet — og det var det, som hjalp til at fremkalde min Udvikling — at hun sagde: „Kom, Børn, lad mig fortælle Jer en Historie“, og naar hun saa havde fortalt den, saa kom der Liv og Munterhed igen, saa kunde vi igen begynde paa den opbyggende Virksomhed med at lave Sandoste og forglemme den nedrivende. Jeg forstod den Gang ikke, hvorledes det kunde have en saadan Virkning, at vi havde faaet en Historie at høre om store og lille Per eller hvem det nu var; min Moder havde en ni, ti Historier, og dem fortalte hun saa ofte, at vi kunde dem udenad, saa at vi kunde rette hende, naar hun sagde et Ord fejl, men vist er det, at naar vi havde hørt Historien, kom der altid en saadan Livlighed tilstede igen, at vi kunde begynde at lege. Derved gif det fiden op for mig, hvad Virkning noget saadant kunde have paa Børn, og derved kom jeg til at tænke paa, at det, jeg egenlig skulde komme til, for at blive Folkeoplyser, det var, at jeg først skulde lære at kende Ordets Magt til at tale til Hjertet og gøre Menneskene stiftelige, glade, fri og lykkelige; vi skulde ikke have Vhst til at rive ned og gøre Fortræd, men Vhst og Kærlighed til at bygge op. Jeg skulde først lære at kende Ordets Magt til dette Brug, og dernæst skulde jeg erfare hos mig selv, om ogsaa jeg kunde det Slags Ord, som kunde gøre den Virkning. Saasnart jeg var kommen dertil, kunde jeg straks begynde at oplyse, og saa vilde Tiden vise, hvor opløst jeg selv og de andre kunde blive.

Senere hørte jeg selv Pastor Agerbek i Skolen, og jeg blev saa glad ved at høre ham, at jeg, da jeg kom hjem, sagde til min Moder: „maa jeg ikke gaa op at

beføge Præsten?" „Nej“, sagde hun, „det er ikke værd, hvad vil du ham?“ „Jo, jeg vil derop“, sagde jeg. „Nej det kan ikke gaa an“, sagde hun. „Ja, men jeg gaar dog saa ofte op til Provsten“, svarede jeg. „Ja det er en anden Sag“, sagde min Moder, „ti Provst Karstensen har jeg tjent i 10 Aar, men til Agerbef maa du ikke gaa op“. „Ja Moder“, sagde jeg, „jeg tror, at jeg gaar derop alligevel“. „Hvad vil du da sige til ham?“ spurgte hun. „Seg vil sige, at jeg vil tale med Præsten“. Da jeg gik hen til ham, var det akkurat med samme Følelse som den, hvormed jeg kom herop i Dag. Da jeg kom ind i Gangen, saa jeg saa mange Døre, jeg vidste ikke, hvilken jeg skulde banke paa, og saa frygtede jeg for, at jeg skulde banke paa den fejle. Da jeg imidlertid var kommen ind i Præstens Forstue, turde jeg ikke gaa ud igen, ti saa vilde man tro, at det var en Thy; jeg bankede paa, og saa var det saa heldigt, at Agerbef selv lukkede op. Han sparede mig den Ulejlighed at begynde en Samtale, ti han begyndte selv at tale med mig, og det skal man altid gøre, naarsomhelst Børn kommer til en, ti det var forstræffeligt, hvor den Tanke pinte mig, at jeg skulde begynde. „Seg har set dig i Skolen“, sagde Agerbef, og derpaa gjorde han mig nogle Spørgsmaal, som jeg besvarede ham, blandt andet hvorledes min Moder havde det. Saa forærede han mig 4 Bøger, hvoraf den ene hed: Den fromme Landsbypige, som jeg læste med stor Fornøjelse. Jeg var saa glad over mit Besøg hos Agerbef, og er glad derved endnu den Dag i Dag; han fortalte rigtignok ikke Uventyr, men han sagde alligevel noget, som mit Hjærte blev

glad ved, og det var just ikke Tilfældet med det, man til daglig Brug hørte i Skolen.

Saaledes gik min Barndomstid hen; der var en halv Snes gamle Koner og Mænd i min Fødeby, Thisted, hvoraf et Par fortalte Spøgelsehistorier, en anden fortalte forstrækkelig lange Eventyr, og min gamle Fader fortalte Legender. Det var for mig, som om Solen skinnede meget klarere i disse Huse, end i andre, det forekom mig, som om Kaffen, jeg fik der, var meget bedre end den, jeg fik andetsteds. Jeg syntes, at der var saa varmt og hyggeligt i de Huse, hvor disse Historier blev fortalte, medens der derimod i de andre var saa fort og koldt.

Jeg var lidt over tretten Aar, da min Moder formaaede gamle Amtsprovst Karstensen til, at han skulde skaffe mig en Plads som Lærer. I mit ellefte Aar var jeg bestemt til at være Skomager ligesom mine Fædre, men min Fader fandt, at mine Fingre sad saa daarligt paa mig, og at jeg havde saa daarligt Anlæg, at han blev helt vred og fortrædelig derover. Han sagde: „Da jeg var elleve Aar, kunde jeg sy Tobaksdaaser og Tegnebøger ligesaa smukt som nu“. Han kunde ikke huske, hvorledes han selv var, da han var Barn, men det vil jeg bede Dem om at huske paa, ti ellers kommer De til at gøre baade Dem selv og Deres Børn megen Uret. Jeg havde som Barn den Skik, at naar jeg skulde knappe min Vest op, saa tog jeg og rev den raft op, men derved blev min Fader vred og fortrædelig og sagde: „Du bliver til Jugenting i Verden; naar jeg gaar forbi et Gadehjørne, hvor det blæser, saa nænner jeg ikke engang at knappe min Frakke, for ikke at spolere Knaphullerne“.

Jeg tænker ofte paa, at dersom han havde vidst, at naar jeg blev ligesaa gammel, som han var, den Gang han ikke knappede sin Frakke for at staae Knaphullerne, vilde jeg gøre affurat det selvsamme, saa kunde han have sparet sin Fortrædelighed. Det var forstrækeligt for mig bestandigt at høre, at jeg skulde blive saadan et sølle Skrog. Jeg gik til min Moder og sagde: „er det dog sandt, at jeg bliver saa sølle, jeg synes dog, at jeg er den dygtigste i Skolen“; hun svarede mig: „Du er god nok, min Dreng“, men det var en daarlig Trøst. Da jeg havde været i Skomagerlære 1½ Dag, kom min Moder om Eftermiddagen Kl. 3 og tog mig stiltiende ved Haanden og trak mig op fra Bænken, som jeg sad paa, og sagde blot disse Ord: „Kom du, min Dreng, du skal ikke være Skomager“. Fra den Tid af var der ikke Tale om andet, end at jeg skulde være Skolemester, skøndt Degnene var de foragteligste Folk, min Moder vidste af at sige. Jeg maatte bestandig høre: „Du duer ikke til andet, derfor skal du være det. Det er det bedste, uduelige Mennesker kan komme til, ti naar Degnene bliver gamle, saa bliver der staaet Melgrød op paa Bæggene med Søm, saa at de kan gaa og slikke den af“.

Derpaa talte min Moder med Provst Karstensen, om han vilde lede mig ind paa denne Løbebane, og han førte mig da ud til en Skole en halv Mil fra min Fødeby. Jeg skulde katolisere over det Sted af Balle's Bærebog, der lyder: „Erfaringen viser, at Menneskene er ikke saa gode, som de burde være“, og hvorledes jeg fik det forklaret eller fordunklet, skal jeg ikke kunne sige, men saameget er vist, at den gamle Amtsprovst fandt

det overordenlig godt, og dermed var Hensigten opnaact. Bønderne saa paa mig og sagde: „Saa det er jo en Kjøbstadsdreng“; der var allerede dengang en lille Smule Misnøje mellem Kjøbstad og Land. De troede, at jeg vilde sige: „Det er nogle Bønder fra Landet“, og derfor var de allerede vrede paa mig, skøndt der var ingen Mennesker, som min Moder syntes bedre om, næst efter Agerbet, end den Del af vore Kunder, der var Bønder fra Landet, og det var ogsaa Tilfældet med mig, men det kunde ikke hjælpe. Hvad der endnu var værre, det var, at en Del af Børnene var meget større end jeg; jeg har altid været lille af Vækst og er det endnu. Det gøs i mig ved at tænke paa, at jeg skulde være deres Værer, men saa faldt det mig ind, at jeg skulde holde en Tale, og det var den første, jeg har holdt. Jeg sagde da baade til Børnene og Forældrene og alle de tilstedeværende: „J er meget større end jeg, og skal det komme an paa at slaas, saa kan J banke mig, men jeg har ikke til Hensigt at ville slaa Eder, og derfor haaber jeg ogsaa, at J ikke vil slaa mig, men snart vil J erfare, at jeg er klogere end J — det var ogsaa sandt — men hvis J er kloge, saa søger J at lære noget af mig“. Dette, fandt Bønderne, var et Ord i rette Tid, og baade deres og Børnenes Ansigter opklaredes.

Saa holdt jeg Skole for dem, og der foresaldt blandt andet en lille mærkelig Begivenhed, som jeg i Korthed vil fortælle, fordi den er saa søn. Det blev sagt mig, at jeg ikke maatte spille Kegler med Børnene, for saa tabte jeg min Respekt, men Naturen gif over Optugtelsen, og en Middagsstund gif jeg ned paa Gaden med Børnene for at spille Kegler. Der boede ligeoverfor en

stikkelig Mand, i hvis Hus jeg ogsaa syntes, at Solen skinnede klarere end andre Steder, ti dengang kunde jeg dog endnu lende Forstel derpaa. Han saa mig fra sin Port og kom ned til mig, og jeg tænkte da ved mig selv: nu skal jeg staa til Skrifte. Jeg syntes ikke, det var saa rart for en Skolemester at blive taget i Skole for en saadan Barnagtighed og smed derfor straks Reglerne fra mig, men da han kom ned, sagde han blot: „Kristen Kold, vil du ikke følge med mig hjem“, hvilket jeg ogsaa gjorde, men han sagde ingen Ting undervejs. Da vi kom ind i Stuen satte han sig ved Bordenden, og mig paa den øverste Skammelende. Saa! tænkte jeg, nu kommer det, men han sagde endnu intet til mig, han bad blot sin Kone om at stænke en Kop Kaffe til ham og en til mig. Jeg begyndte at blive let om Hjertet, og tænkte, at jeg ingen Skænd skulde have, men da Kaffen var stænket, sagde han til mig: „Du skal ikke spille Regler med Skolebørnene, men du maa komme op i min Gaard i Middagsstunden, saa skal min Søn, som er konfirmeret, spille med dig“. Jeg blev saa forunderlig glad, at jeg svarede ham: „det gøres saamæn ikke Behov, ti jeg kan godt lade være at spille Regler, naar det skal være“. „Nej saamæn kan du ikke, min Dreng“, sagde han, „det var ogsaa Synd at forlange af dig, og tror du, at jeg vil tage noget fra dig, uden at give dig noget bedre istedet, tror du at jeg vil tage Reglespillet med Børnene fra dig, uden at give dig min Søn at spille med!“ Se, hvilken Kærlighed, og jeg havde nær sagt Forstand, den Mand var i Besiddelse af.

Senere blev jeg Huslærer paa en Herregaard. Om Aftenen sad jeg i Folkestuen og lærte Tjenestefolkene

Holbergs Komedier; den ene skulde være *Bernille*, den anden det og den tredje det. Jeg lærte enhver især de Ord, de skulde sige, og det var uhyre morsomt, enten vedkommende sagde det rigtigt eller fejl. Endvidere læste jeg Holbergs *Peder Paars*, og fordi jeg er en *Syde*, kunde jeg fornøje mig ved den satiriske Poesi, ti den har hjemme hos mine Landsmænd, hos *Thyboerne*.

Saaledes gik det til jeg blev 18 Aar, da kom jeg paa Seminariet i *Snedsted*, hvor *Pastor Brammer* var *Forstander*. Da jeg kom til *Optagelseseksamen*, spurgte han mig, om jeg kendte de messianske *Spaadomme*, dertil svarede jeg: „*Spaadomme* ved jeg nok hvad er, men *messiansk* ved jeg ikke, hvad er“. Dette syntes han nu, var noget forstrækkeligt. Saa sagde han: „det er *Spaadommene* om *Messias*“. „Ja“, svarede jeg, „saa kender jeg nok nogle af dem“. Jeg tog tre af de første, men saa vidste jeg ikke flere. Derpaa spurgte han mig: „har du læst noget i *Biblen*?“ „Ja“, svarede jeg, „jeg har en Gang læst noget i den for min *Moder*, da jeg var lille; men det var gerne *Historierne* om *Judit* og *Holofernes*“. Det var jo heller ikke til *Vaade*. „Men hvad har du da ellers læst?“ spurgte han. „Jeg har læst *Holbergs Peder Paars*“, og det Svar gjorde det ikke bedre, saa det tegnede ikke til, at jeg kom ind, men *Algreen* sagde: „vi vil optage ham alligevel, for det er en aparte *Fyr*“, og jeg slap da ind paa *Seminariet* og kom til at sidde allernederst, jeg tænkte: det er egentlig *Uret*, ti du er ligesaa klog som alle de andre.

Smidlertid var jeg grulig forknytt i de to første *Vaaneder*, saa forknytt, at min *Fader* fandt det nødvendigt at løbe et *Uhr* til 12 *Rd.* til mig, for at oplive

mit Mod. Det var imidlertid noget andet, der skulde oplive mig, og De kan aldrig tænke, hvad det var, det var Peder Larsen Skræppenborg. Jeg kunde ikke forstaa, hvad det var, Læreren sagde; jeg hørte og hørte, men vidste ikke, hvad det var, han talte om. Jeg var meget forknøbt, ti naar man er i Skole og ikke kan forstaa, hvad der bliver sagt, saa er man aabenbart i Knibe. En Dag holdt Brammer en Prædiken og opfastede det Spørgsmaal til de tilstedeværende: er du en Kristen? og hvilken Bestemmelse han gav eller ikke, skal jeg lade være usagt, men jeg sagde ved mig selv: Du er det da ikke, og naar jeg nu var en daarlig Seminarieelev og heller ingen Kristen, saa kan De nok stonne, at Udsigterne var mørke. Men en Dag gjorde Peder Larsen Skræppenborg mig opmærksom paa, at Vor Herre elsker Menneskene, og det var forstrækkeligt, at jeg ikke havde faaet det at vide al den Tid, jeg havde været til. Hvad enten jeg imidlertid havde overhørt det før eller ikke, saa er det vist, at det var noget nyt for mig, og da jeg hørte det, fo'r det igennem mig med en Overbevisningens og Følelsens Kraft, at Gud elskede Menneskene, at han ogsaa elskede mig, og at han kun levede for at gøre Menneskene og ogsaa mig lykkelige, og at det aldrig kunde fejle, at det vilde ske, naar han havde taget sig det Stykke Arbejde for. Tidligere troede jeg, at Gud var en Politimester, en streng Skolemester, som passede paa, naar vi gjorde vndt, for at han kunde give os en god Drefigen, men nu gif det op for mig, at Gud elsker Menneskene og mig, og saa fornam jeg, at jeg ogsaa elskede Menneskene, det var vel i en ringere Grad, men

jeg elskede dog mig selv og glædede mig ved, at Gud elskede mig.

Jeg har aldrig kendt Mæge til det Liv, den Lyst, Kraft og Drift, der da opstod hos mig; jeg var saa glad, at jeg ikke vidste, paa hvilket Ben jeg skulde staa, over den Opdagelse, jeg havde gjort. Jeg gik ud i Byen til mine gode Venner og fortalte dem denne mageløse Nyhed; jeg vidste næppe, hvad jeg sagde, men det fik jeg dog sagt, at Gud elskede mig og os alle, stont vi var Syndere. Paa nogle Steder, hvor jeg kom, hørte man paa mig med Ro, paa andre Steder sagde de: „det stakels Wienneske! han har mistet Forstanden“. Smidlertid hjalp Mlgreen mig saa meget tilrette, at han sagde, at jeg havde ikke mistet Forstanden, men at det var de andre, der ikke var komne til Forstand. Alligevel gjorde det et forunderligt Indtryk paa mig, at alle andre Wiennesker, der ellers kendte mig, sagde, at jeg havde mistet min Forstand, og jeg blev derfor saa glad, da jeg læste, hvad man kalder Apostlenes Gerninger, og saa, at det var gaaet dem omtrent lige som mig, og da gik det op for mig, at jeg var en Kristen, efter som jeg havde det lige som de. Derved fik jeg en Følelse af Ordets Magt til at gøre Hjerterne glade, og det var paa anden Omgang, ti første Gang havde min Moder bibragt mig denne Følelse, og snart erfarede jeg, at Gud havde givet mine Ord Kraft eller lagt mig de Ord i Munden, at ogsaa jeg kunde gøre det, og saa besluttede jeg fra den Stund af, at jeg skulde bejatte mig med det, ikke forlade Seminariet, men gaa det igennem, men dog gøre det til min egentlige Opgave i Verden at gøre Hjerterne glade med det Budskab, at Gud elskede os ved sin Søn

Jesús Kristus, uagtet vi var Syndere. Fra den Dag af kunde jeg forstaa, hvad de sagde paa Seminariet, og jeg kunde hufte og gøre Rede derfor; jeg læste ikke ret meget, men hørte blot efter. Om Julen kom vi til Salling, og jeg var der saa heldig at træffe Mennesker, som var glade ved det samme; vi sang og talte, bad Bønner og sang igen, men Hovedsagen var den, at jeg havde fornummet Ordets Indflydelse paa mig.

Nogen Tid efter fik jeg Ingemanns historiske Romaner ihænde, og saa læste jeg uafsladelig i 2 Nætter og 3 Dage, „Baldemar Sejr“ og „Erik Menveds Barndom“, og jeg var ligesom om jeg var henrykt over at se, at det danske Folk havde været saa stort og saa lykkeligt, og at der havde været saa skønt i Danmark, og nu var her dog saa sølle. Jeg tænkte ved mig selv: det kan gerne være, at du ogsaa er i Besiddelse af den Slags Ord, der behøves til at fremme dette, men det kom jeg dog ikke til før adskillige Aar efter. Jeg var just ikke saa meget pietistisk, jeg havde ikke forstaaet stort andet, end at Gud elskede os.

Saa blev jeg forflyttet derfra, som vel var, ti ellers havde jeg talt og sunget mig tom, og saa kom jeg til Sønderjylland for at være Huslærer hos den rige Knud Knudsen i Forballum. De Folk, jeg der traf paa, var kristelige nok, de var ikke saa uvidende som Thyboerne, de var vidende, men der var intet Liv i dem. Men hvorledes det var eller ikke, saa faldt det mig ikke ind at slaffe Liv i dem i denne Retning. Derimod følte jeg, at de ikke var danske, og saa tænkte jeg, at nu skal du tage fat paa det. Jeg gav mig til at læse Ingemanns Romaner for dem, dem havde jeg selv faaet godt

af, og det mente jeg ogsaa de andre skulde, og det lykkes fortræffeligt. Saa gjorde jeg Bekendtskab med „Baldemar den store og hans Mænd“, og de Ord, der staar deri: „hvad Danmark var, skal det atter blive, endnu er Fædrenes Land ilive!“ Jeg syntes ikke, jeg kunde have No, førend vi fik begyndt paa at faa Danmark til at blive hvad det en Gang havde været. Der var en Mandovre fra et andet Sogn, for hvem jeg læste noget af „Baldemar den store og hans Mænd“, og jeg vilde have, at han skulde hjælpe mig til at sætte det i Bærk, ti det skulde jo gøres, men han svarede mig: „jeg forstaaer ikke, hvad det er, du læser“. „Det er forstrækkeligt“, sagde jeg, „saa skal De idetmindste lære at forstaa det, jeg vil komme til Dem to Aftener om Ugen, og vi vil da sammenkalde de unge Mænd, og se, om vi kan faa dem til at forstaa det“. Den Gang havde man allerede „Danske Samfund“ i København, og vi fik „Danske Samfund“s Sange sendte til os, og dem sang vi; det var i Kristian den ottendes Tid. Det varede heller ikke længe, førend de unge Mennesker blev beaandede, og hvis man besøger den Egn, vil man finde tydelige Spor af den Virksomhed, som den Gang blev udøvet.

I den Tid var det, at det gik op for mig, hvorledes man skulde holde Skole for Børn, for at naa det Maal, at faa dem saaledes oplivede og give dem en saadan Lyst, Drift og Kraft, at man kunde faa dem til at tro paa Guds Kærlighed og Danmarks Lykke, og til at arbejde derfor saa godt, som man efter fattig Vejlighed kunde. Da jeg var Huslærer, skulde jeg selv sørge for, at Børnene lærte deres Udenadslæktier, og naar det var

stet, gif vi ud for at lege; vi fiske, sejlede, kørte i Milker og morede os, men Udenadslæsningen tog altid saa grumme lang Tid. Blandt Børnene var der især en lille Pige, som jeg holdt meget af, men hun var tungnem; de andre Børn blev snart færdige med deres Lektier, men de syntes ikke, at de vilde gaa ud at lege, førend de kunde faa hende med. Hun læste og græd, læste igen og græd, og saaledes havde jeg ogsaa gjort, da jeg var hjemme hos min Moder, men saa sagde hun til mig: „nu skal du ikke læse længer, for ellers tygger du det i dig igen“, og det samme sagde jeg til den lille Maren. Saa tænkte jeg: mon det dog ogsaa virkelig er Guds Vilje, at Børn skal pine sig med en saadan Udenadslæsning? Jeg kan ikke forstaa det, da han dog elsker Menneskene; mon da dette, at lære en Bog udenad, kan føre til at elske ham? Nej, syntes mig, det kan det ikke. Ja, men hvad Nytte er det da til? Det er, for at de skal kunne blive konfirmerede. Men, tænkte jeg, kunde vi ikke indrette det saaledes, at de blev konfirmerede paa en anden Maade, det er dog en forstrækkelig Maade, man nu hører sig ad paa. Det var dette, som jeg grundede allermost over; men nu er det jo saaledes, at naar vi er i den største Nød og spørger Anden for ramme Alvor, saa svarer han os, og han sagde da ogsaa til mig: du kan jo fortælle Børnene det, som de skal lære udenad; du kan jo fortælle dem det, som du fortæller Eventyr! Aldrig saa snart var dette gaaet op for mig, førend der kom en saadan Vhst og Drift hos mig, at jeg ikke havde Tid til at vente, jeg syntes det var en uendelig lang Tid, først om Aftenen, og saa hele Natten, indtil næste Dags Morgenen, da jeg kunde be-

gynde at prøve det, og jeg vilde have givet meget til, at der ingen Nat havde været, saa at vi straks kunde have prøvet det. Jeg syntes, at dersom det kunde lade sig gøre, saa havde vi vundet Verdens Guld og grønne Skove, og jeg havde nær sprunget ud paa Gaden, lige som Arkimedes gjorde, og raabt: nu har jeg fundet! men det gjorde jeg ikke, ti jeg var en Tude og ingen Græker. Om Morgenen begyndte jeg straks at fortælle Børnene et Stykke af Bibelhistorien, og det vilde de gerne høre, men Spørgsmaalet var nu, om de kunde huske det, naar de skulde til Konfirmation og Eksamen. Saa blev jeg ved en fjorten Dages Tid at fortælle dem noget af Bibelhistorien, det var netop Historien om Josef, den, fandt jeg, var den bedste at begynde med. Derpaa prøvede jeg, om Børnene kunde huske det, og til min store Forundring kunde de fortælle det ordret, men naar man lærer at kende Børn, kan man nok forstaa hvorfor. Vi andre kan ikke fortælle ordret, ti vi optager det, vi hører, i vort Hjærte, gør det lidt om efter vort eget Hjærte, og saa leverer vi det fra os; men naar Børn optager noget, saa giver de det fra sig, akkurat som de har faaet det. Jeg tænkte altsaa, nu har vi fundet det, nu skulde vi have alle danske Børn underviste paa den Maade, det er det bedste Middel til at faa Danmark til at blive, hvad det tidligere var. Naa, sagde Folk, det er da et forstrækkeligt Hovmod at tænke saaledes, men det sagde de, fordi de vidste ikke, hvad Hovmod var, og de vidste heller ikke, hvad dette var.

Nu gif det fortræffeligt med Skolen; der var en lille Dreng — han er da til endnu — en lille udmærket Fyr, som jeg traf, da han havde hørt Historien om

Abraham, staaende i en lille Have ved et Træ; han saa opad og sagde: hør, lille Abraham, du skal ikke være bange for at gaa hen at ofre din Søn, Vor Herre giver dig ham med hjem igen, det ved jeg, ti jeg har læst videre. Da han var kommen hjem fra Skolen, havde han nemlig taget sin Bog og læst videre, og faaet det at vide, hvormed han vilde trøste Abraham. Nu vilde jeg for alt i Verden gerne have oprettet en fri Børneskole af den Slags, men det kunde jeg ikke, ti alle Love og Forordninger var derimod. Jeg kom ikke en Gang til at spørge mig for hos Provsten og Biskoppen, ti naar Loven var derimod, saa kunde det jo ikke nytte. Jeg maatte i en saadan Friskole ikke have mindre end seks og ikke flere end atten Børn, og jeg kunde da ikke tænke, at de saa Familjer, der var der, kunde føre det igennem. Saa søgte jeg et Degnekald, men da var det allerede dagedes, at jeg havde opfundet en ny Maade at lære Børnene Valles Lærebog paa, og Provsten skulde være tilstede ved Eksamen, fordi det var rygtedes, at vi havde opfundet noget nyt derovre. Han katekiserede med Børnene frem og tilbage, op og ned, og de svarede meget godt, men da han var færdig dermed, siger han til den største af Pigerne: „kan du nu læse mig det tredje Stykke i fjerde Kapitel?“ „Ja“, siger hun, „i hvilken Bog?“ ti det havde jo Provsten glemt at sige. „I Valles Lærebog“, svarede Provsten; „ja, men den lærer vi ikke her“, siger hun, „det har vi ophørt med“. „Hvad“, siger han til mig, „lærer de ikke Valles Lærebog?“ „Nej, Børnene lærer den ikke saa ganske udenad, men de er ikke ubekendte med den, det har jo Provsten erfaret, ti ellers kunde de umuligt have svaret saa godt, som de

har gjort, men jeg synes, det er Synd at lade Børnene lære den helt udenad, det er altfor besværligt og ingen Nytte til". „Seg spørger ikke, om det er til Nytte eller ikke", svarede Provsten, „men jeg spørger kun, om De vil lade Børnene lære udenad paa Rams; vil De eller vil De ikke?" „Ja", siger jeg, „da jeg hører, det er overladt til mig, saa svarer jeg naturligvis, at jeg ikke vil det". „Godt", siger han til Præsten, „skriv i Protokollen hvad der her er sagt;" saa blev det indført i Protokollen, at jeg ikke vilde bruge denne Fremgangsmaade, og vi gik hjem som fattig Per Eriksen.

Noget Tid efter kom der en Skrivelse fra Biskoppen i Ribe Stift, gamle Tage Müller, med Forespørgsel om, hvilken Undervisningsmaade der da blev brugt, der skulde gives en Forklaring derom. Dertil svarede jeg, at jeg fortalte dem Bibelhistorien i Stedet for, men Valles Lærebog læste jeg med dem indenad, og saa sammenlignede vi den med Bibelhistorien, og søgte at forklare os Lærebogen ved Hjælp af bibelske Historier, som de havde lært igennem Fortælling. Jeg skrev fire Punkter, men jeg kan ikke huske mere end det ene, der lød saaledes: „ti dersom danske Børn skal blive ved at lære Valles Lærebog udenad paa Rams, saa kommer de aabenbart til at ligne den Slægt af Israels Børn, om hvilken Herren sagde, at de var udelige til at indgaa i Kanaans Land; altsaa langt mindre blev der noget af Danmarks Lykke, som Ingemann havde beskrevet i „Baldemar den store og hans Mænd". Derpaa blev jeg kaldt til Biskoppen, og han sagde til mig: „ja, De er et begavet og haabefuldt ungt Menneske, og jeg vil saa gerne tro, at De kunde undervise Børn, ja jeg er vis derpaa, uden

at lære dem Balle's Lærebog udenad paa Rans, men hvordan skal det saa gaa med alle andre Stølemestre!" Dertil svarede jeg: „hvad kommer de mig ved?" „Jo", sagde han, „for det skal være ens". „Det er dog ogsaa forskrækkeligt", sagde jeg, „at det skal gøres gældende: altsaa hvis der er 99 Stomagere i en By, som laver daarlige Støvler, saa skal den ene, der kan gøre gode Støvler, ogsaa gøre daarlige, for at Arbejdet kan blive ens". Saa traf han paa Skuldrene, den gamle stikkelige Mand; ti hans Hjerte var paa min Side, men hans Forstand paa Verdens Side, og han sagde: „Herregud! Loven er jo over os alle". „Ja, men saa maa De se at faa en saadan tøstet Lov forandret". Han lovede da paant at gøre Indstilling til det gamle Rancelli og se, om der ikke kunde gives en Smule Tilladelse til en Smule Frihed, i det mindste saa længe jeg var i en tjenende Stilling, og der kom da ogsaa en Skrivelse fra Rancelliet, hvori det, som det altid gjorde, firede og halede. Det hed deri: at vel skulde Balle's Lærebog læres udenad, men Udenadslæsningen af Lærebogen maatte dog ikke staa den højere Religionsundervisning i Vejen, og da jeg fik den Skrivelse, syntes jeg, at nu var vi frelst, ti det var jo netop en højere Religionsundervisning, som jeg gav mig af med. Da nu Provsten kom og spurgte mig, om jeg havde set, at Lærebogen skulde læres udenad, svarede jeg, at jeg netop havde set, at den ikke skulde læres udenad, ti det var netop den højere Religionsundervisning, som jeg vilde, og Udenadslæsningen af Bogen maatte ikke staa den i vejen.

Dermed blev der ikke talt videre om den Sag, jeg fortsatte min Undervisning i den Tid, jeg var der, men

da jeg skulde til at søge Embede, fik jeg Afslag allevegne; naar jeg ikke vilde forpligte mig til at lade Børnene lære Balles Lærebog udenad paa Røms, saa maatte jeg ikke blive kaldet, men dertil svarede jeg: det vil jeg ikke og det gør jeg ikke. „Ja“, sagde Biskop Tage Müller, „det gør mig virkelig ondt for Dem!“ „Ja, saa faar jeg tærst, som mine Fædre har gjort, men maaste jeg ogsaa kan komme til at holde Skole, jeg kan vel nok hjælpe mig igennem uden Embede“. „Ja dersom De kunde det“, sagde Biskoppen, „saa var det det allerbedste“.

Nu kunde jeg ikke komme an nord for Kongeaen, ti der skulde Balles Lærebog læres udenad paa Røms, og jeg søgte derfor sønden for Kongeaen, hvor man ikke havde Balles Lærebog. Provst Reehof i Abenraa, som i mange Henseender var en stikkelig Mand, men i meget var, som han ikke burde være, eksaminerede mig og spurgte om jeg ikke var en Hernhut, en Kristjansfeldter, men dette Spørgsmaal klarede jeg godt, ti mine Religionskundskaber var i den bedste Orden efter hans Smag. Jeg havde forklaret ham nogle Steder af Skriften, han havde prøvet mig, og jeg tænkte da: nu opnaar jeg det, jeg søger; men derefter spurgte han mig, hvad jeg saa mere vilde lære Børnene, og dertil svarede jeg: „jeg vil fortælle Danmarks Historie for dem, og læse Ingemanns Romaner for dem, det er noget, de kan have godt af“, men saa var hundrede og et ude. „Det kan ikke gaa an“, sagde han, „vi har ingen Folkeand her“. „Aa jo“, sagde jeg, „det har man dog vist, der er da i al Fald et Folkehjerte, og naar vi begynder at slaa det an, saa kommer det nok“. „Nej“, sagde han, „det maa ikke læres, vi er ikke danske, Gudbevares“. Da blev

jeg virkelig saare nedslaaet og sagde med grædende Taarer: „det er da ogsaa forstrækkeligt, jeg har hidtil kunnet komme igennem Verden næsten uantastet med alle mine Lyder og Ulyder, og de var mange, men jeg skal netop stoppes paa Grund af de to eneste Ting, der er værd at nævne hos mig, nemlig Kærlighed til Gud og til mit Fædreland“. Det var, som Provsten sank i Anæ, men saa sagde jeg aldrig et Ord mere og gik, og han sagde heller aldrig et Ord.

Derpaa besluttede jeg at komme bort herfra og gemme mig et Sted, enten i Amerikas Stove eller et andet Sted, indtil jeg skulde dø, ti her i Verden syntes jeg ikke, at jeg kunde være; naar jeg ikke kunde faa Lov til det eneste, jeg kunde, saa kunde jeg ikke være til. Saa traf det sig netop paa samme Tid, at Pastor Hafs vilde rejse til Smyrna og søgte sig en Tjener, og jeg tænkte da, at jeg kunde gøre en Smule Nytté ved at rejse med ham. I fem Aar var jeg i Smyrna, og tænkte bestandig paa de danske Børn, der læser udenad, især naar jeg kom forbi den tyrkiske Skole, ti der lærer Børn akkurat paa samme Maade som her. Skolemesteren fremsagde to Sætninger af en Bøn, og dem skulde alle Børnene gentage i Munden paa hverandre, saa for mig, der ikke forstod Tyrkisk, var det akkurat den samme Brummen som i en Landsbysskole hos os, naar Børnene læser over. Jeg tænkte aldrig paa at komme hjem igen, men jeg lærte at elske mit Fædreland ganske anderledes dér, end jeg kunde have kommet til det her hjemme, ti jeg savnede det saa skrækkeligt. Naar der kom en dansk Skipper, og jeg saa det danske Flag i Havnen, var jeg som nyfødt, jeg græd som et Barn og skyndte mig ombord, og naar

det saa var en Hølstener, der fo'r under det danske Flag, vendte jeg noget slukøret tilbage, men var det enten et danskt, norsk eller tilnød svensk Skib, saa glædede jeg mig, dog allermest over de danske. Men hvorledes det nu end gif, da jeg havde været der i fem Aar, skulde jeg hjem og kom ogsaa hjem. Man kommer altid der, hvor man skal. Jeg kom hjem i 1847, dog med den Tanke, at rejse til Amerika, men saa kom Krigen i Foraaret 1848, og jeg tænkte da: du skal dog gøre dig selv den Fornøjelse at være med og se, hvad Krig er for noget, jeg havde læst og hørt saa meget om den, men aldrig set den i Nærheden. Jeg syntes, at jeg havde alle de Følelser, der skulde til for at være en dygtig Krigsmand, og dem havde jeg faaet af Ingemanns Romaner, men da det kom til Stykket, havde jeg den Mangel paa Fingernemhed, som min Fader havde bebrejdet mig, og jeg kunde ikke lære Beværgrebene, men kom altid en lille Smule bagefter. Med det samme kom Friheden i 1848—49, og det gaar jo saaledes i Verden: beslægtebe kender hinanden paa Nøsten, paa Følelsen. Jeg fornam, at nu var min Tid kommen, skønt jeg slet ikke kunde tænke, hvad jeg egentlig skulde; imidlertid rejste jeg ikke til Amerika, men blev hjemme. Jeg blev da Huslærer hos Præsten i Sønderfelding og skulde undervise hans Søn. Der fik jeg fat paa Grundtvigs Verdenshistorie i tre Dele, og det var mærkværdigt, hvilket Indtryk det gjorde paa mig at se, at Gud saaledes planmæssig gennem Tiderne førte Menneskeslægten fra den ene Sandheds Erkendelse til den anden, og den sikre Forvisning slog mig, der saa ofte udtales i denne Bog, at Menneskeslægten skal ende med en Triumf over Død, Mørke,

Redfommelighed, Træthed, Tomhed og Øde. Det var noget ganske nyt for mig, men saa snart jeg havde læst det, slog det mig straks, at saaledes er det, og ikke anderledes, og saa syntes jeg, at det var noget, Folk skulde have at vide. Der var allerede den Gang en Del opvakte Folk, og man havde ogsaa den Gang begyndt at blive noget danske. „Danske Samsunds“ Sange blev sungne over hele Landet, men naturligvis ikke af alle Mennesker. Der var kommen en hel Del Liv og Begejstring fra 1848, som efterlod sig en Del Spor, og da gik det egentlig først op for mig, hvorledes Anden virker i det store. Tidligere havde jeg kun vidst, hvorledes Anden virkede gennem Ordet, dels paa mig og dels fra mig til min Næste, i det enkelte, men den Gang fornam jeg, at alle Folk var blevne beaaendede, og da var det egentlig, at jeg først gjorde Bekendtskab med den danske Aand. Saa fik jeg ogsaa et tydeligere Begreb om, hvad det var, jeg egentlig vilde frembringe, nemlig at Følelsen og Begejstringen fra 1848 og den Opvækkelse, som da fandt Sted, skulde vedblive og slaas fast. Jeg vilde gennem Skolen ved Ordet virke til, at alle danske Folk kunde blive varig begejstrede. I den Tid, da jeg læste Grundtvigs Verdenshistorie, fattede jeg den Plan, at jeg vilde være Folkeoplyser gennem Skolen; jeg syntes, at det ikke kunde forslaa at rejse omkring og holde en Tale hist og en anden her, jeg syntes, at det maatte samles til en Helhed, ti ellers var jeg bange, at Indtrykket skulde forsvinde. Jeg var den Gang ikke Taler, hvad jeg heller ikke nu er, men jeg havde prøvet, navnlig i Sønderjylland, at Begejstringen kunde vækkes hos Folk, naar de læste Ingemanns historiske Romaner. Det

forekom mig imidlertid, at Folk ogsaa skulde læse Grundtvigs Berdenshistorie, og det syntes jeg, at de ikke kunde komme til, uden at de fik den i Skolen; men jeg havde set Rødding Højskole, som man sagde havde kostet 48,000 Rb., og jeg havde ikke mere end 500 Rb., som jeg havde tjent i Smyrna ved at være Bogbinder, da jeg syntes, at jeg skulde gøre noget godt med Hænderne i dette Land, hvor jeg ikke kunde gøre det med Munden. Da jeg havde været hos Pastor Hass saa længe, til han kunde bruge Tjenestehjende af Landets Indvaanere, saa var det ikke nødvendigt, at jeg blev længer hos ham. Han fik sig da en Tjenestepige, og hun kunde jo meget bedre udføre Arbejdet end jeg; ti om ogsaa hans Kone sagde, at hun aldrig havde faaet sine Tallerkener bedre vaskede, end i den Tid, da jeg var Tjener hos dem, saa opnaaede jeg dog ikke at faa nogen rigtig Øvelse deri, det gik langsomt, men det blev godt gjort. Som sagt, da jeg kom hjem, var min hele Kapital 500 Rb., men der var langt til 48,000 Rb., som Rødding Højskole havde kostet. Ganske vist behøvede jeg ikke at have en saa storartet Skole, men jeg syntes dog, der skulde lidt til, jeg skulde dog have et Hus, der kunde rumme idetmindste 14—15 Menneſter, og saa haabede jeg, at de opvakte Folk, som jeg kendte, skulde være saa stikkelige at sende mig deres Børn til en Prøve, for at vi kunde komme i Gang og saa bekendtgjort for Folk, hvad det var, vi egentlig vilde udrette, nemlig at faa vaſt baade den kristne Aand og den danske Aand og saa Folk til at tro paa Guds Kærlighed og Danmarks Lykke.

Da jeg nu altsaa ikke havde tilstrækkelige Midler til at begynde min Virksomhed, skrev jeg til Birkeſdal i

Ryslinge, om jeg ikke maatte komme til ham i et Aar og være Huslærer og tage en 3—4 Bønderkarle i Huset for at prøve, om det var muligt at beaande dem, ti hvis det ikke var muligt, saa kunde det jo ikke hjælpe noget. Hvorfor det netop skulde være i Fyn, det vidste jeg ikke den Gang, jeg tror, det skyldes Poul Rasmussen i Sanderum, men nu ser jeg, at det var bedst at begynde med Fynboerne, fordi de er nemmest at komme af Sted med. Det er en mærkværdig indre Forbindelse, som Aanden danner mellem de Menneſter, der er dens Medſkaber, og som den holder af; Aanden forſtaar at lede alt, indtil det ſter, ſom den vil. Vi ved i Grunden ikke af, hvor det er, vi ſtal hen, men vi kommer dog den Vej, ſom Gud vil. Jeg ſil da 2 Byder og 2 Fynboer at begynde med, og det lykkedes efter mit Skøn ganſte godt, i al Fald ſaa godt, at jeg syntes, vi kunde fortsætte. Der var paa ſamme Tid et Hus ledigt i Ryslinge paa 4 Tdr. Land med en gammel uſſel Bygning, ſom ſlet ikke var brugelig, og det ſkulde koſte 1400 Rd.; jeg syntes, at jeg vilde give 1000 Rd. derfor, men da jeg ikke kunde ſaa det for den Pris, lod jeg det drive over. Jeg tænkte: det bliver ikke til noget med Skolen, det er altfor beſværligt, du kan blive hos Birkedal et Aar, og ſe, hvorledes du kommer hjem, men ſaa kom der et ſkrapt Bud efter mig, at nu ſkulde jeg til at ſaa begyndt.

Der havde nemlig været en Del ſaakaldte Grundtvigianere ſamlede i København for at raadſlaa om; hvad der ſkulde gøres for at ſaa oplyſt den danſke Bondeſtand, ſaa at den kunde benytte den borgerlige Frihed, der var bleven givet, og Aanden havde vel den Gang ogſaa ſine Fingre med i Spillet, ti da man var bleven

enige om, at der skulde gøres noget, og der blev spurgt, hvilken Mand de vel skulde tage til at udføre denne Virksomhed, svarede Ludvig Kristjan Müller: „jeg ved ingent anden end Kold“, og de fandt alle, at det ogsaa var den rette Mand. Det var høist mærkværdigt, ti jeg var ikke meget stiftet dertil den Gang, nu er jeg meget bedre stiftet dertil, støndt jeg ikke er nær fuldkommen endnu. De skrev mig saa til, at jeg skulde komme over til dem og raadslaa med dem om, hvad der kunde gøres for Folkeoplysningen; de mente, at jeg kunde rejse omkring i Jylland og virke paa de unge Skolelærere dér, for at der kunde blive indført en bedre Undervisning, men jeg svarede, at jeg vidste allerede, hvad jeg vilde gøre, jeg vilde oprette en saakaldet højere Bondeskole, hvortil de svarede mig, at i saa Fald kunde jeg gøre Regning paa deres Understøttelse. Det var en mærkværdig Dag for mig, da jeg fik denne Skrivelse. Imidlertid gif der over et Aar hen, hvori jeg ingen Understøttelse havde nødvendig, ti jeg skulde først gøre mine Forberedelser; jeg skulde være hos Birkedal et Aar, for at prøve, hvorvidt de fire Elever, jeg havde, kunde blive beaandede, og om jeg i det hele taget kunde beaande Ungdommen i den Alder, i hvilken jeg nu tænkte paa at undervise den. Da dette Aar var hengaaet, var jeg bleven svag i Troen; det er underligt nok, det er jeg altid blevet, lige kort førend jeg skulde til at begynde en Virksomhed, og det bliver jeg ogsaa, naar jeg skal op og tale. Jeg had Borherre, at han dog ikke vilde føre mig ind i noget, som jeg mulig ikke kunde føre igennem, men saa kom der et bestemt Bud, at nu eller aldrig skulde det være. Jeg kunde ikke saa Sind til at sige

ja til, at det aldrig skulde ske, og altsaa maatte jeg sige: saa skal det være nu.

Det Hus, jeg før omtalte, var imidlertid blevet solgt, og atter blevet ledigt. Jeg gik op til Manden, som havde det at sælge og spurgte, om han vilde vente i 8 Dage, medens jeg rejste til København, ti jeg turde ikke købe det, førend jeg havde faaet at vide, om jeg kunde faa nogen Understøttelse derovre, og han lovede mig da at vente 8 Dage. Derpaa marscherede jeg den næste Dags Morgens afsted til København, jeg gik til Nyborg og igen fra Korsør til København. Da jeg kom til Hovedstaden, gik jeg op til Algreen, som den Gang var paa Regentsen, jeg boede hos ham og laa om Natten paa hans Sofa. Det var imidlertid kun en daarlig Trøst, jeg fik af ham, ti han svarede mig: „hvor vil du hen, Grundtvigianerne er ikke den Slags Folk, der hustet i Nar, hvad de besluttede i Fjor, de har ganske andre Ideer nu, og det bliver vist ikke til noget, men jeg skal følge med dig til Grundtvig!“ Da vi kom op til ham, stod han og røg sin Pipe og lagde sin Arm paa Rakklobnen. „Det er Kold fra Fyn“, sagde Algreen. „Aa“, sagde Grundtvig, „er det det!“ og vi ragede da straks uklar. Jeg vilde have mine Fyre i Skole, naar de var nylig konfirmerede, i en Alder af 14, 15, 16 Nar, men Grundtvig sagde: „det duer ikke, før de bliver 18 Nar“. Jeg kan godt huske, at jeg sagde: „Grundtvig kan ikke vide, hvorledes Bønderne er der hjemme, ti naar de er 18 Nar, har de allerede begyndt at lege Kæreste, ryge Tobak, gøre Pipe- og Urhandeler, og saa kan vi ikke faa dem beaandede“. „Jo“, sagde Grundtvig, „det kan vi nok“. „Nej“, sagde jeg, „som jeg har opfattet

Forholdet, er min Mening den eneste rigtige". Jeg har altid været vis i min Sag, ogsaa naar jeg tog fejl. Snidlertid sørgede Borherre for, at vi fik Folk baade over og under 18 Aar at undervise, og jeg gjorde da straks den Erfaring, at de, der var 18 Aar og derover, kunde vi udrette noget med, medens vi intet kunde udrette med dem, der var under 18 Aar. Striden mellem Grundtvig og mig blev dog bilagt, men paa den Maade, at Grundtvig gav efter, og ellers var der heller ikke bleven noget af det hele, ti jeg havde ikke givet efter. Derpaa rykkede jeg frem med mit Erinde, nemlig at jeg nu skulde have den Understøttelse, der var lovet mig. „Ja“, sagde Algreen, „hvad skal vi gøre derved, hvordan skal det gaa, ti Grundtvig ved selv, at der ingen Ting er i Kassen“. „Jo“, sagde Grundtvig, „det kommer nok“. Derpaa spurgte han mig, hvormegen Understøttelse jeg da mente, at jeg skulde have. Jeg har selv 500 Rd.“, sagde jeg, „naar jeg faar 600 Rd. til — men det skal være til Gave, ti jeg tør ikke love at betale dem tilbage — saa har jeg 1100 Rd., og dermed skal jeg komme ud af det“. „Ja“, svarede Grundtvig, „600 Rd. og 500 Rd. er 1100 Rd., men hvad vil De kunne gøre med dem?“ „Ja, naar det ikke kan gøres med lidt“, svarede jeg, „saa kan det heller ikke gøres med meget, men det kan ikke gøres med slet intet“. Derpaa sagde Grundtvig til mig: „gaa hjem og sæt en Begæring op til skikkelige Folk, hvori De beder dem om at understøtte Dem i dette Foretagende, og bring den op til mig, saa skal jeg underskrive den først, og saa skal vi se, hvad mit Navn kan batte!“ jeg kan huske det, som om det var slet i Gaar. Da vi kom udenfor, greb

Algreen mig i Frakten og sagde: „Du er en Byffkens Yndling, nu er din Sag bunden, naar Grundtvig tager sig saaledes af den, saa er den sikker“. De 600 Rd. blev ogsaa samlede, Grundtvig gav selv 50 Rd., Fru Tofte 100 Rd. og vor gode Ven gamle Ørvidt, som jeg talte med i Gaar, 50 Rd.

Derpaa begyndte jeg min Højskole ude paa Ryslinge Mark, men jeg havde imidlertid kun bestemt Vøste paa en eneste Eleve, det var Kristen Larsens Søn i Dalby, det var sikkert, at han kom den 1ste November, og endnu de allerfidsste Dage i Oktober vidste jeg ikke sikkert, at der kom andre end ham. Vel havde jeg faaet Vøste om adskillige Elever, men Folk mente, at det var noget sært noget, og at det jo var befosteligt, skønt jeg kun forlangte 6 Rd. om Maaneden for Kost, Logis og Undervisning, og lovede Folk at gøre Underværker med deres Børn, de skulde blive saa livlige, saa vakte og driftige, at de aldrig havde set Mage dertil, men dog syntes de, at det var en grov Hoben Penge. Folk spurgte, hvad deres Børn saa kunde blive til, naar de havde været paa Skolen, om de saa kunde blive Degne, eller om de kunde blive fri for Kongens Tjeneste, dette var nemlig før Tilfældet, naar man gav sig i Landhusholdnings-selskabets Tjeneste, og saa troede man ogsaa, at en saadan Begunstigelse var bleven mig til Del. Der var imidlertid, mærkeligt nok, for mange mange Aar tilbage paa de forskellige Steder sørget for, at saa det første Sæt i Skolen. Der var en Søster til Poul Rasmusen i Sanderum, der var død for flere Aar siden, og hun var bleven vakt lige i de fidsste Dage, hun levede. Paa sin Dødsjeng sagde hun til sin Mand: „havde jeg

vidst det, jeg nu ved, saa skulde mit Liv været anvendt ganske anderledes end det er, men paa dog paa vore Børn, at de faar deres Liv anvendt, du ved nok, i hvilken Retning jeg mener". „Ja", sagde han, „det skal jeg nok", men han vidste ikke rigtig Bested om Retningen. Smidlertid vilde han dog holde sit Løfte og sendte sin Søn i Skolen, og netop fordi han ingen Bested vidste, netop derfor gjorde han Skolen mest Tjeneste ved at sende sin Søn derhen, ti Manden var ingen Særling, han var som Folk i Almindelighed, og naar han kunde sende sin Søn i Skolen, saa kunde flere andre gøre det. Overalt fandt jeg, at Borherre havde været der og ryddet Pladsen og gjort Forberedelser, men det er jo altid svært at bestemme sig, naar man skal gøre noget godt. Det er forunderligt nok, naar man skal gøre Narrestreger, saa kan man let gøre det, men skal man gøre noget godt, saa er man forsigtig. Smidlertid bestemte Folk sig dog, og den 1ste November kom de med 15 Elever kørende med deres Stadshefte og Bogue, og saa' saa glade og lykkelige ud. De var glade, fordi de havde overvundet det og var komne af Sted, og jeg var saa glad, jeg har vist aldrig i mit Liv været saa glad, skønt jeg har været meget, meget glad. Saa begyndte vi med Ingemanns Romaner, ti vi skulde begynde der, hvor vi sidst slap; det, vi havde erfaret, det vidste vi, og det, vi endnu ikke kendte, kunde vi ikke begynde med. Af Grundtvigs Verdenshistorie oplæste jeg nogle enkelte Stykker hist og her, og søgte at paapege lidt af Sammenhængen mellem Oldtiden, Middelalderen og Nutiden, men Eleverne syntes ikke at kunne fatte det, hvilket derimod var Tilfældet med Ingemanns historiske Romaner. Maalet blev imidlertid

naaet, og der er endnu ingen af dem, der har tabt den Beaandelse, som de fik den Gang, men den er kendelig endnu alle Begne, enten hvor der skal vælges til Rigsdagen eller foretages noget, som skal sigte til at gøre Danmark til det store, som det tidligere var, og den har mange Gange styrket dem, som har været haardt be-
trængte i Kampen i saadanne Retninger. Naar man spurgte mig om, hvilken Methode jeg brugte, saaledes som Provsten gjorde, da han i sin Tid skulde undersøge den, saa sagde jeg, at vi havde egenlig ingen Methode, og naar der blev spurgt mig om Planen, saa svarede jeg: „vi har ingen Plan“. „Men hvad vil I da med en Skole?“ sagde Monrad. „Da jeg var 18 Aar“, svarede jeg, „lærte jeg at elske Gud og min Næste, og det var jeg saa glad ved, at jeg den Gang besluttede at anvende min Tid og mine Kræfter til at hjælpe min Næste tilrette med det samme, og det er egenlig det, Skolen vil lære Folk: at elske Gud, sin Næste og sit Fædreland“. „Aa ja“, sagde Monrad, „det er jo et meget hæderligt Formaal“.

Siden den Tid er det gaaet meget fremad for mig; nu har vi bygget en Højskole som et Slot, Bygningen tilligemed Jorden har kostet 25,000 Rd., og hvad mere er, den kan i grunden godt svare sin egen Regning. Vi havde i Vinter 70 voksne Karle i Skolen, og i Sommer 50 voksne Bønderpiger, og i Høsten 50 Skolemænd, som allesammen var komne for at oplyses og oplives. Siden jeg er kommen ind paa dette, vil jeg slutte med den Bemærkning, at Oplysning har jeg næppe saa godt Greb paa, som jeg har paa Oplivelse. Jeg opliver først, og saa oplyses jeg bagefter, eller i alt Fald opliver og op-

lyser jeg paa en Gang, og det tror jeg er rigtigt, ti Oplivelse er det, som man trænger til. Altsaa er det at oplive langt mere min Opgave ved Skolen, end at oplyse, men saa oplyser vi en lille Smule, efterhaanden som vi bliver oplivede. Naar man nu vil spørge mig, hvorledes jeg kunde komme til at oplive først og oplyse sidst, eller i alt Fald oplyse og oplive paa en Gang, altsaa, hvorledes jeg, der ikke er blandt Profeterne, fordi jeg ikke har gaaet nogen egenlig Skole igennem, kunde blive Folkeoplyser, saa svarer jeg: det kommer deraf, at jeg, da jeg begyndte at ville oplyse, befandt mig imellem Folk, som ingen Oplysning kunde tage imod, førend de blev oplivede, det var jævne Folk, som saa at sige ikke kendte til Oplysning, men som først skulde oplives. Der- som jeg havde truffet paa Folk som Studenterne i Køben- havn, paa Folk, der kunde lade sig oplyse uden først at blive oplivede, saa havde jeg maaske ogsaa givet mig til at oplyse, uden at oplive, ti det er paa en Maade det nemmeste, men lige over for de Folk, jeg traf paa, var jeg som sagt nødt til at bruge en anden Fremgangs- maade. Jeg tror ogsaa, at jo mere man lærer det danske Folk at kende, desto mere vil man erfare, at det baade i og udenfor København ikke rigtig kan blive oplyst, uden at det først bliver oplivet, eller i alt Fald, at det maa følges ad, at der oplyses og oplives til en og samme Tid.

